

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA BAJETI

**TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI
YA BUNGE YA BAJETI KATIKA KIPINDI CHA MWEZI JANUARI, 2022 HADI
MWEZI JANUARI, 2023 PAMOJA NA TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA
BAJETI YA SERIKALI KWA KIPINDI CHA NUSU MWAKA, JULAI - DESEMBA
2022**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

YALIYOMO

SEHEMU YA KWANZA	1
MAELEZO YA JUMLA	1
1.0.UTANGULIZI	1
1.1. Muundo wa Taarifa	1
1.2. Majukumu ya Kamati	2
1.3. Shughuli za Kamati Zilizotekelezwa	3
SEHEMU YA PILI	6
2.0.UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI	6
2.1. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2021/2022	6
2.1.1. Pato la Taifa.....	6
2.1.2. Mfumuko wa Bei	7
2.1.3. Mwenendo wa Thamani ya Shilingi	9
2.1.4. Akiba ya Fedha za Kigeni.....	10
2.1.5. Deni la Serikali	10
2.1.6. Mwenendo wa Mapato na Matumizi	11
2.1.7. Masuala Yaliyobainika kwenye Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2021/2022	13
2.2. Tathmini ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2021/2022	18
2.2.1. Baadhi ya masuala yaliyobainishwa katika tathmini ya utekelezaji wa mpango wa mwaka 2021/2022	18
2.3. Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2022 (The Finance Bill, 2022)	21
2.4. Tathmini ya Mapendekezo ya Mwongozo wa Kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2023/2024	24
2.4.1. Kutotabirika kwa Sera za Kodi.....	25
2.4.2. Uratibu wa Shughuli za Serikali.....	25
2.4.3. Barabara zinazounganisha Tanzania na Nchi Jirani.....	26

2.5. Hoja Mahsusi za Kamati za Bunge za Kisekta.....	26
2.5.1. Hoja zilizofanyiwa Kazi na Serikali.....	27
2.6. Ziara za Kamati.....	40
2.6.1. Masuala muhimu yaliyojitekeleza.....	41
2.7. Mafunzo kwa Kamati	45
SEHEMU YA TATU	47
3.0.TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU MWAKA (TAREHE 1JULAI HADI TAREHE 30 DESEMBA 2022)	47
3.1. Sura ya Bajeti na utekelezaji hadi Desemba, 2022.....	47
3.1.1. Makusanyo ya Mapato ya Ndani na	47
3.1.2. Ukusanyaji wa Mapato chini ya Sheria ya Msajili wa Hazina katika Kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023.....	48
3.1.3. Mwenendo wa Matumizi	49
3.2. Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2022 kwa Kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023.	50
3.3. Uchambuzi Kuhusu Bajeti ya Serikali katika kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023	51
SEHEMU YA NNE	53
4.0.TATHMINI KUHUSU MKOPO WA <i>EXTENDED CREDIT FACILITY</i> (ECF) KUTOKA SHIRIKA LA FEDHA LA KIMATAIFA (IMF) wa DOLA ZA MAREKANI BILIONI 1,046	53
4.1. Lengo la Mkopo	54
4.2. Masuala yaliyobainika katika uchambuzi wa Utekelezaji wa Miradi inayotekelezwa kupitia mkopo huu.....	55
SEHEMU YA TANO	57
5.0.UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE YALIYOTOKANA NA TAARIFA YA KAMATI YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI YA BAJETI KWA MWAKA 2022	57

5.1. Mafanikio katika utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kupitia kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti.....	57
5.2. Masuala yaliyobanika katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kupitia kamati ya Bajeti.....	58
SEHEMU YA SITA.....	60
6.0. MAONI NA MAPENDEKEZO YA JUMLA.....	60
6.1. Mfumo wa utolewaji wa Taarifa ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo.....	60
6.2. Maafisa Ugani kutekeleza majukumu yao ya Msingi.....	60
6.3. Elimu kuhusu Deni la Serikali na Deni la Taifa.....	61
6.4. Usambazaji wa Gesi Asilia.....	61
6.5. Ujenzi wa Barabara kwa Mfumo wa Uhandisi, Usanifu, Manunuzi, Ujenzi na Utafutaji wa Fedha (EPC+F-Engineering Procurement Construction and Financing).....	62
6.6. Kurejea Mikataba ya Makubaliano ya Kutokutoza Kodi Mara Mbili (Double Taxation Agreement).....	63
6.7. Matumizi ya Misamaha ya Kodi mbalimbali zilizotumiwa na Serikali ili kuchochea maendeleo.....	63
6.8. Mfumo wa Usimamizi wa Mikopo ya asilimia 10 Ten Percent Loan Mangement Information System (TPLMS).....	64
6.9. Utengaji wa fedha za maendeleo kwenye Halmashauri.....	65
SEHEMU YA SABA.....	67
7.0. MAONI NA MAPENDEKEZO MAHUSUSI.....	67
7.1. Serikali iandae Mpango wa Uhitaji wa Rasilimali Watu kwa ajili ya Maendeleo ya Uchumi.....	67
7.2. Vijana wanaojiunga na Jeshi la Kujenga Taifa (JKT).....	68
7.3. Mifumo ya TEHAMA ya kukusanyia mapato kutosomana.....	69
7.4. Mkopo wa Asilimia 10 kwa Wanawake, Vijana wa Watu Wenye Ulemavu.....	69
7.5. Shirika la Hifadhi la Taifa - TANAPA Kuongezewa Hifadhi.....	70
7.6. Uanzishwaji wa Mfuko wa Dharura (Contingency Fund).....	71

7.7. Usimamizi wa Mapato na Matumizi ya Serikali	72
7.8. Kuiwezesha Kampuni ya Taifa ya Mbolea (Tanzania Fertilizer Company – TFC) ..	73
7.9. Kurejesha Tume ya Taifa ya Mipango (Planning Commission)	73
7.10. Nyongeza ya Fedha kwa Ajili ya Kutekeleza Miradi ya Kipaumbele ya Sekta ya Anga	74
SEHEMU YA NANE.....	76
8.0. MAFANIKIO NA CHANGAMOTO ZA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI	76
8.1. Mafanikio katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati.....	76
8.2. Changamoto katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati.....	79
8.2.1. Changamoto ya Kanuni ya Uwasilishaji wa Taarifa ya Muswada wa Sheria ya Fedha.....	79
8.2.2. Changamoto ya Muda wa uwasilishaji wa Taarifa ya Kamati, Taarifa kuhusu Hali ya Uchumi, Mpango na Bajeti ya Serikali	79
8.2.3. Ucheleweshwaji wa Taarifa kutoka Serikalini	80
8.2.4. Tofauti ya Takwimu baina ya Wizara na Taasisi za Serikali.....	80
SEHEMU YA TISA.....	82
9.0. HITIMISHO	82

**TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI KATIKA KIPINDI CHA MWEZI
JANUARI, 2022 HADI MWEZI JANUARI, 2023 PAMOJA NA TATHMINI
YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA KIPINDI CHA NUSU
MWAKA, JULAI - DESEMBA 2022**

*[Inatolewa chini ya Kanuni ya 136(15) ya Kanuni za
Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020]*

SEHEMU YA KWANZA

MAELEZO YA JUMLA

1.0. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 136 (15) ya Kanuni za Bunge, Toleo la Juni 2020, naomba kuwasilisha Taarifa ya Mwaka kuhusu Utekelezaji wa shughuli za Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti katika kipindi cha Januari 2022 hadi Januari 2023. Aidha, Taarifa hii inatoa Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha nusu Mwaka kuanzia mwezi Julai hadi Desemba 2022 na mwelekeo hadi Mwezi Juni, 2023.

1.1. Muundo wa Taarifa

Mheshimiwa Spika, Taarifa hii imegawanyika katika sehemu kuu Tisa (9) kama ifuatavyo: -

- i. Sehemu ya Kwanza ni Maelezo ya Jumla kuhusu Majukumu na Shughuli Zinazotekelezwa na Kamati;
- ii. Sehemu ya Pili ni Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2021/2022;
- iii. Sehemu ya Tatu ni Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha Nusu Mwaka kuanzia Mwezi

Julai hadi Desemba 2022 na Mwelekeo hadi Mwezi Juni, 2023

- iv. Sehemu ya Nne ni Tathmini ya Mkopo wa *Extended Credit Facility* (ECF) kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF);
- v. Sehemu ya Tano ni Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge ya Mwaka 2022;
- vi. Sehemu ya Sita ni Maoni na Mapendekezo ya Jumla;
- vii. Sehemu ya Saba ni Maoni na Mapendekezo Mahsus;
- viii. Sehemu ya Nane ni Mafanikio na Changamoto za Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati; na
- ix. Sehemu ya Tisa ni Hitimisho.

1.2. Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti ulifanyika kwa mujibu wa Kifungu cha 9(1) cha Sheria ya Bajeti Sura ya 439 na Nyongeza ya Nane, Fasili ya 9, ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020.

Mheshimiwa Spika, kwa lengo la kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi, Kamati ilitumia njia na mbinu mbalimbali zilizoendana na matakwa ya Kanuni ya 97(2) na 136 (3) (5) (8) na (9) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020 kuhusu kukutana, kushirikisha Wadau kwenye shughuli za Kamati na uzingatiaji wa Bajeti ya Serikali iliyoidhinishwa katika Mwaka wa Fedha 2021/2022 na 2022/2023, machapisho mbalimbali ya Taasisi za Kimataifa kama vile Shirika la Fedha la Kimataifa (IMF) na Benki ya Dunia (WB) pamoja na tafiti mbalimbali za ndani na nje ya nchi.

1.3. Shughuli za Kamati Zilizotekelezwa

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari, 2022 hadi Januari, 2023 Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti ilitekeleza shughuli zifuatazo: -

- a) Kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2021/2022;
- b) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa katika kipindi cha mwaka 2021/2022;
- c) Kupitia na kujadili kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2022/2023;
- d) Kutathmini na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa kipindi cha Mwaka 2022/2023 yatokanayo na vyanzo vya kodi na vyanzo vingine visivyo vya kodi;
- e) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na mafungu yaliyo chini yake kwa mwaka wa fedha 2021/2022; pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo pamoja na Mafungu yaliyo chini yake kwa mwaka wa fedha 2022/2023;
- f) Kupitia na kujadili utekelezaji wa Bajeti za Mifuko ya Mahakama, Bunge na Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi kwa mwaka wa fedha 2021/2022; pamoja na kuidhinisha Bajeti ya Mifuko hiyo kwa Mwaka wa fedha 2022/2023;
- g) Kuchambua na kushauri kuhusu Mapendekezo ya mabadiliko ya sheria mbalimbali kupitia Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2022 (The Finance Bill, 2022);

- h) Kupitia na kujadili kuhusu Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa kipindi cha Mwaka 2023/2024;
- i) Kuchambua Taarifa za utekelezaji na utendaji kutoka kwenye Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Taasisi zilizo chini ya Wizara hiyo;
- j) Kuchambua Taarifa ya utendaji kazi wa Ofisi ya Msajili wa Hazina kwa mwaka wa fedha 2022/2023;
- k) Kushiriki mafunzo mbalimbali yenye lengo la kuwaongezea uwezo wajumbe wa Kamati katika nyanja za kodi, fedha, uchumi, uwekezaji, ujenzi wa miundombinu, pamoja na mifumo mbalimbali ya ukusanyaji na usimamizi wa mapato;
- l) Kukutana na wadau mbalimbali ili kupokea maoni, mapendekezo na changamoto zilizojitokeza katika utekelezaji wa sheria za kodi na zisizo za kodi zinazoathiri Sekta binafsi. Baadhi ya Wadau waliokutana na Kamati ni wafuatao: - Jumuiya ya wazalishaji viwandani (CTI), Taasisi ya Sekta Binafsi Tanzania (TPSF), Kampuni ya Ferrotch Africa Ltd, Tanzania Hunting Operators Association (TAHOA), Tanzania Tour Operators Association (TATOA), Tanzania Air Operators, Tanzania Sports Betting Association, Taasisi ya Wafanyabiashara wa Mafuta rejareja Tanzania (TAPSOA), Baraza la Kilimo Tanzania (ACT), Wasafirishaji (Transpoters), Broadcasting – DSTV, Tanzania Association of Oil Marketing Companies (TAOMAC) pamoja na Taasisi, Wakala, Mamlaka na Mashirika mbalimbali ya Umma, Azam Media, Tanzania Mobile Network Operators Association (TAMNOA),

Research on Poverty Alleviation (REPOA), Taasisi ya Wajibu;

- m) Kufanya utafiti na uchambuzi wa vyanzo mbalimbali vya mapato na kutoa mapendekezo kuhusu vyanzo vipya vya Mapato ili kupunguza utegemezi wa kibajeti;
- n) Kuchambua hoja zilizojitokeza kwenye Kamati za Bunge za Kisekta wakati wa kujadili Bajeti za Wizara kwa mwaka 2022/2023 kwa ajili ya kuishauri Serikali;
- o) Kufanya ziara ya ukaguzi wa Miradi ya Maendeleo na Taasisi mbalimbali pamoja na miradi ya Kimkakati. Miradi iliyotembelewa ni kama ifuatayo; Mitambo ya Kuzalisha Umeme ya Kinyerezi I na Kinyerezi II, Uboreshaji wa Bandari za Dar es Salaam, Mtwara na Tanga, Ujenzi wa Reli ya Kisasa (SGR), Ujenzi wa Madarasa, barabara, mageti ya Utalii na Mitambo iliyonunuliwa kupitia fedha za Mkopo za UVIKO-19 za IMF, Kiwanda cha Saruji cha Twiga, Benjamini Mkapa Special Economic Zone, na Mitambo ya kuzalisha umeme ya Songas kwa kutumia gesi iliyopo Ubungo.

SEHEMU YA PILI

2.0. UCHAMBUZI WA UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI

Mheshimiwa Spika, naomba sasa nitoe Taarifa kuhusu masuala mbalimbali ambayo Kamati imeyabaini wakati wa kutekeleza majukumu yake. Masuala hayo ni kama ifuatavyo: -

2.1. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa Mwaka 2021/2022

Mheshimiwa Spika, tathmini ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2021/2022 inajumuisha mwenendo wa viashiria mbalimbali vya uchumi wa jumla. Kwa muhtasari mwenendo wa viashiria hivyo vya ukuaji wa uchumi vimetathminiwa kama ifuatavyo: -

2.1.1. Pato la Taifa

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021 Pato la Taifa lilikua kwa **asilimia 4.9** ukilinganisha na ukuaji wa **asilimia 4.8** mwaka 2020. Ukuaji huo ulichangiwa zaidi na uwekezaji wa kimkakati hususan katika ujenzi wa miundombinu ya Nishati, Maji, Afya, Elimu, Ujenzi wa barabara, Reli na viwanja vya ndege, kuongezeka kwa uzalishaji wa madini ya dhahabu na makaa ya mawe. Vilevile, katika kipindi cha Julai hadi Septemba mwaka 2022 ukuaji wa Pato la Taifa ulilingana na ukuaji wa kipindi kama hicho mwaka 2021 wa asilimia 5.2. Hatua hii ni ya kupongeza kwa sababu ukuaji wa uchumi haukukua kwa asilimia hasi pamoja na kwamba kasi hii ya ukuaji ni ndogo, ukilinganisha na miaka kabla ya mlipuko wa ugonjwa wa UVIKO - 19. Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati ya kuchochea uzalishaji na

uwekezaji katika Sekta za uzalishaji kama vile Utalii, Kilimo, Madini, Usafirishaji na Huduma ili kuongeza uzalishaji na kukuza Pato la Taifa na hatimaye ukuaji wa uchumi urudi tena kwenye wastani wa **asilimia 7** kwa mwaka.

2.1.2. Mfumuko wa Bei

Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2021/2022 Mfumuko wa bei ulifikia wastani wa **asilimia 4.0** ikilinganishwa na **asilimia 3.3** katika kipindi kama hicho mwaka 2020/2021. Pamoja na kuongezeka kwa kiwango hicho bado mfumuko huu uko ndani ya lengo la muda wa kati wa **asilimia 5.0** Serikali iliyojiwekea na ndani ya lengo la wigo wa wastani wa **asilimia 8.0** uliowekwa kwa mujibu wa vigezo vya mtangamano wa kiuchumi katika Jumuiya ya Afrika Mashariki (EAC), na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC) la kati ya **asilimia 3.0** hadi **asilimia 7.0**.

Mheshimiwa Spika, kuongezeka kwa kiwango cha mfumuko wa bei kilitokana na kupanda kwa bei za vyakula kutokana na mahitaji makubwa kutoka nchi za jirani ambazo zilikuwa na uhaba wa chakula. Ikumbukwe kwamba katika Kapu la bidhaa linalotumika kupima mfumuko wa bei (CPI), chakula na vinywaji visivyo na kilevi inachukua uzito wa **asilimia 28.2**, kati ya makundi 13 ya bidhaa za msingi (core inflation). Aidha, ongezeko la bei ya mafuta kwenye soko la Dunia lililosababisha ongezeko kwenye gharama za usafirishaji ambalo pia lilichochea ongezeko la bei za vyakula. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuwekeza zaidi katika uzalishaji wa mazao ya

kilimo na pia kuvutia uwekezaji zaidi kwenye uzalishaji wa bidhaa za msingi za viwandani zinazoagizwa kutoka nje ya nchi ambazo zinaweza kuzalishwa nchini kama vile chuma, mafuta ya kula, na sukari ya viwandani

Jedwali Na 1: Fahirisi ya Mfumuko wa Bei wa Taifa

Na.	Kundi Kuu	Uzito %	Desemba ,2021	Desemba, 2022	Asilimia kwa mwezi 1	Asilimia kwa miezi 12
1.	Chakula na vinywaji visivyo na kilevi	28.2	105.90	116.15	2	9.7
2.	Sigara na vinywaji vyenye kilevi	1.9	102.85	103.72	0.1	0.8
3.	Nguo na Viatu	10.8	105.65	108.39	0.6	2.6
4.	Nyumba, Maji, Umeme,Gasi na mafuta	15.1	105.14	107.93	0.3	2.7
5.	Samani, vyombo vya nyumbani na matengenezo	7.9	104.36	108.18	0.2	3.7
6.	Afya	2.5	103.39	105.11	0.2	1.7
7.	Usafiri	14.1	105.33	110.70	0.2	5.1
8.	Mawasiliano	5.4	102.42	103.72	0.2	1.3
9.	Utamaduni, Sanaa na Michezo	1.6	102.65	104.73	0.1	2.0
10.	Elimu	2.0	101.16	101.90	0.0	0.7
11.	Huduma ya Hoteli na	6.6	105.71	108.60	0.2	2.7

	Migahawa					
12.	Huduma za Kifedha na Bima	2.1	100.36	100.22	0.1	-0.1
13.	Ulinzi	2.1	103.38	106.01	0.3	2.5
JUMLA		100	104.92	110.01	0.8	4.8
MAKUNDI MENGINE						
1.	Fahirisi ya Msingi	73.9	105.25	1107.87	0.2	2.5
2.	Fahirisi ya bidhaa zisizo za msingi	26.1	104.00	116.08	2.3	11.6
3.	Mafuta	5.7	104.96	113.20	1.1	7.9
4.	Fahirisi ya Huduma	37.2	104.03	106.61	0.1	2.5
5.	Fahirisi ya Bidhaa	62.8	105.46	112.02	1.2	6.2
6.	Huduma za Elimu na Bidhaa visaidizi vya Elimu	4.1	103.36	104.92	0.0	0.5
7.	Chakula kutoa vinywaji	71.82	104.54	107.60	0.3	2.9

Chanzo: Ofisi ya Taifa ya Takwimu

2.1.3. Mwenendo wa Thamani ya Shilingi

Mheshimiwa Spika, thamani ya shilingi ya Tanzania katika mwaka 2021/2022 ilipungua dhidi ya dola ya Marekani kwa kiwango cha wastani wa **asilimia 0.16** na kufikia wastani wa **Shilingi 2,313.96** kwa dola moja ya Marekani kutoka **Shilingi 2,310.18** kwa mwaka 2020/2021. Utulivu huu wa thamani ya shilingi ya Tanzania dhidi ya dola ya Marekani ulitokana na utekelezaji mzuri wa Sera za fedha na bajeti, mfumuko mdogo wa bei na uwepo wa akiba ya kutosha ya fedha za kigeni. Ili kuimarisha thamani ya Shilingi ya Tanzania dhidi ya Dola ya Marekani, Serikali lazima iwekeze kwenye Sekta zinazoweza kuongeza mauzo ya nje ili kupata fedha za kigeni. Kamati inaishauri Serikali

kuongeza uwekezaji katika Sekta za Kilimo, Utalii, Mifugo pamoja na Madini ili kufikia dhamira hiyo.

2.1.4. Akiba ya Fedha za Kigeni

Mheshimiwa Spika, Akiba ya fedha za kigeni ilifikia **Dola za Marekani milioni 5,110.3** Juni, 2022 kiasi kinachotosheleza uagizaji wa bidhaa na huduma kutoka nje ya nchi kwa kipindi cha miezi 4.6. Akiba hii imeshuka ukilinganisha na **Dola za Marekani milioni 5,209.8** katika kipindi kama hicho kwa mwaka 2021. Kupungua kwa akiba ya fedha za kigeni kunaathiri mfumuko wa bei nchini. Aidha, njia pekee na ya uhakika ya kuimarisha akiba yetu ya fedha za kigeni ni kuongeza mauzo nje ya nchi. Hivyo, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuweka akiba ya fedha za kigeni kwa kutumia dhahabu ambayo thamani yake haibadiliki sana kutokana na mabadiliko mbalimbali ya kiuchumi. Vilevile, Serikali iendeleo kuimarisha uhusiano na Wabia wa Maendeleo pamoja na Mashirika ya Kimataifa ya Fedha kwa sababu fedha za mikopo na misaada zinasaidia kuimarisha akiba ya fedha za kigeni.

2.1.5. Deni la Serikali

Mheshimiwa Spika, hadi Juni, 2022, Deni la Serikali lilikuwa **Shilingi bilioni 71,559.0**, sawa na ongezeko la **asilimia 11.4** ikilinganishwa na **Shilingi bilioni 64,272.3** kipindi kama hicho mwaka 2021. Kati ya kiasi hicho, deni la nje lilikuwa **Shilingi bilioni 47,519.2** na deni la ndani lilikuwa **Shilingi bilioni 24,039.8**. Ongezeko hilo la deni lilitokana na kupokelewa kwa mikopo kwa ajili ya kugharamia miradi mbalimbali ya maendeleo, ikiwemo

Ujenzi wa miundombinu ya barabara, Reli, Viwanja vya ndege, Umeme, Elimu na Afya pamoja na kutolewa kwa hatifungani maalumu yenye thamani ya **Shilingi trilioni 2.18** kwa ajili ya kulipa deni la Mfuko wa Hifadhi ya Jamii kwa watumishi (PSSSF) linalohusu michango ya watumishi waliokuwa kwenye utumishi kabla ya mwaka 1999. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuangalia uwezekano wa kuweka ukomo kwenye kiashiria cha uwiano wa malipo ya deni kwa mapato ya ndani. Hivi sasa ulipaji wa deni kwa kutumia mapato ya ndani ikijumuisha mikopo ya ndani ya kudumisha deni (Roll Over) ni **asilimia 30.36**. Vilevile, Serikali iendelee kusimamia na kuimarisha ukusanyaji wa mapato ya ndani kwa ajili ya kutekeleza shughuli zake pamoja na miradi ya maendeleo.

2.1.6. Mwenendo wa Mapato na Matumizi

Mheshimiwa Spika, katika Mwaka wa Fedha 2021/2022 Serikali ilikusudia kukusanya na kutumia kiasi cha **Shilingi trilioni 37.99**. Kati ya mapato hayo, mapato ya ndani yalikuwa **Shilingi trilioni 25.69**, misaada ni **Shilingi trilioni 1.14** inayojumuisha misaada ya kibajeti, misaada ya maendeleo pamoja na mifuko ya kisekta. Mikopo nafuu ilikuwa ni **Shilingi trilioni 3.13**, mikopo ya kibiashara kutoka nje ilikuwa ni **Shilingi trilioni 3.05** na mikopo ya kibiashara kutoka ndani ilikuwa ni **Shilingi trilioni 4.99**.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufika tarehe 30 Juni 2022 Serikali ilikusanya na kutumia kiasi cha **Shilingi trilioni 36.92** sawa na **asilimia 97.2** ya lengo iliyojiwekea. Kati ya fedha hizo **Shilingi trilioni 22.73** ilikuwa ni kwa ajili ya

matumizi ya kawaida na **Shilingi trilioni 15.26** ilikuwa ni kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Kamati inaipongeza Serikali ya Awamu ya Sita inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa uongozi wake mahiri wa kusimamia upatikanaji mzuri wa fedha kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo. Hakika Mheshimiwa Rais anatekeleza kwa vitendo kauli mbiu ya Awamu ya sita ya “Kazi lendelee”.

Jedwali Na. 2. Utekelezaji wa Bajeti kwa Mwaka 2021/2022 Shilingi Bilioni

MAPATO/MATUMIZI	BAJETI	HALISI	ASILIMIA
Mapato ya Ndani	25,691.7	24,395.6	95.0
Mapato ya Kodi (TRA)	20,283.4	20,029.3	98.7
Mapato Yasiyo ya Kodi (TRA)	1,494.7	902.0	60.3
Mapato Yasiyo ya Kodi	3,049.8	2,574.8	84.4
Mapato ya Halmashauri	863.9	889.5	103.0
Misaada	1,138.1	708.5	62.3
Misaada ya Kibajeti	-	103.2	
Misaada ya Maendeleo	915.5	519.3	56.7
Mifuko ya Kisekta	222.6	86.0	38.6
Mikopo Nafuu	3,128.5	4,116.8	131.6
Mikopo Nafuu ya Kibajeti	1,310.7	1,291.7	98.6
Mikopo Nafuu ya Miradi ya Maendeleo	1,770.0	2,818.3	159.2
Mikopo Nafuu ya Mifuko ya Kisekta	47.8	6.8	14.2
Mikopo ya Kibiashara Kutoka Nje	3,045.1	1,809.5	59.4
Mikopo ya Kibiashara Kutoka Ndani	4,989.1	5,894.4	118.1
Mikopo ya Kugharamia Miradi	1,838.8	2,850.0	155.0
Mikopo ya Kulipa Mtaji Deni la Ndani	3,150.3	3,044.4	96.6
JUMLA YA MAPATO	37,992.5	36,924.8	97.2

MAPATO/MATUMIZI	BAJETI	HALISI	ASILIMIA
Matumizi ya Kawaida	22,732.8	22,561.5	99.2
Mishahara	8,136.5	8,087.4	99.4
Mfuko Mkuu wa Serikali (Deni)	8,756.8	8,756.8	100.0
Matumizi Mengineyo & CFS	5,839.5	5,717.3	97.9
Matumizi ya Maendeleo	15,259.7	14,654.3	96.0
Miradi ya Fedha za Ndani	11,591.1	11554.6	99.7
Miradi ya Fedha za Nje	3,668.6	3,099.7	84.5
JUMLA YA MATUMIZI	37,992.5	37,215.8	98.0

Chanzo:Wizara ya Fedha na Mipango

2.1.7. Masuala Yaliyobainika kwenye Utekelezaji wa Bajeti ya Mwaka 2021/2022

Mheshimiwa Spika, pamoja na mafanikio ya utekelezaji wa Bajeti ya Serikali ya mwaka 2021/22, Kamati ilibaini kasoro zifuatazo: -

i. Ukusanyaji wa mapato

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa ukusanyaji mzuri wa mapato ya ndani kwa **asilimia 95** ya lengo la kukusanya **Shilingi trilioni 25.69**, hali hiyo ilichangiwa zaidi na ufanisi wa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) katika kuongeza mapato ya kodi hadi **asilimia 98.7**. Hata hivyo, Kamati inaamini kwamba Mamlaka ina uwezo mkubwa zaidi katika kukusanya mapato ya kodi na yasiyo ya kodi. Kutofikiwa kwa lengo la makusanyo ya mapato ya ndani kumesababishwa na:-

- a) Baadhi ya wafanyabiashara wasiowaaminifu kutokutumia mashine za kielektroniki za kutolea stakabadhi (Electronic Fiscal Device Receipt-EFD) wakati wanapofanya mauzo;

- b) Baadhi ya Halmashauri kutowasilisha benki fedha zilizokusanywa kupitia mashine za POS (*Point of Sales*);
- c) Baadhi ya wafanyabiashara wasio waaminifu kukwepa ulipaji kodi pamoja na kuwepo kwenye kanzi data ya walipa kodi. Mfano walipa kodi waliosajiliwa ni **milioni 4** lakini wanaolipa kodi ni **milioni 2** tu na hivyo kuikoshesha Serikali mapato yake stahiki;
- d) Mamlaka ya mapato kushindwa kukusanya malimbikizo ya madeni ya kodi za nyuma kutoka kwa walipa kodi. Mfano kwenye Taarifa ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali ya mwaka 2021 ilibaini kwamba kuna ongezeko la madeni yasiyokusanywa kwa **asilimia 94.6** kutoka **Shilingi trilioni 3.86** hadi **Shilingi trilioni 7.54** mwaka 2019/2020 na 2020/2021 mtawalia.
- e) Baadhi ya wafanyabiashara bado hawajajiunga na mfumo wa Marejesho ya Kodi kwa Njia ya Kieletroniki (*Electronic Filing- E-Filling*)
- f) Serikali pia imekuwa inapoteza mapato kwenye mafuta ambayo yanakuwa hayajabainishwa matumizi yake kama ni kwa ajili ya kusafirishwa nje au kwa ajili ya matumizi ya ndani;
- g) Baadhi ya makampuni ya Serikali kutowasilisha kodi zao za Makampuni kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania - TRA;

Mheshimiwa Spika, Kamati inaamini endapo Serikali itazifanyia kazi changamoto hizi tutaweza kujiendesha na hata kupunguza utegemezi wa fedha za washirika wa

maendeleo. Hivyo, kuna haja ya Serikali kuimarisha mifumo ya udhibiti na usimamizi wa mapato yake ili kuwezesha Serikali kupata mapato stahiki. Aidha, Serikali iimarishe vitengo vyote vya Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ili kuziba mianya ya upotevu wa mapato.

ii. Ukusanyaji wa Mapato yaliyoko chini ya Msajili wa Hazina kwa Mwaka wa Fedha 2021/2022

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2021/22 Ofisi ya Msajili wa Hazina ilikusanya jumla ya **Shilingi bilioni 850.28** kati ya makadirio ya kukusanya **Shilingi bilioni 777.01** sawa na ufanisi wa **asilimia 109**. Ufanisi huu ulichangiwa na sababu mbalimbali ikiwa ni pamoja na utendaji mzuri wa Taasisi zinazochangia **asilimia 15** ya mapato ghafi kwenda Mfuko Mkuu wa Serikali pamoja na ufuatiliaji makini wa Ofisi ya Msajili wa hazina .

Mheshimiwa Spika, pamoja na ufanisi huu kunachangamoto ya kisheria ambapo Sheria haijaweka hatua za kisheria zinazotakiwa kuchukuliwa dhidi ya Taasisi na Mashirika ambayo huchelewesha uwasilishajiwa gawio na mapato mengine yanayokusanywa na Ofisi ya Msajili kwa wakati. Hivyo, Kamati inashauri Serikali kuleta marekebisho ya Sheria ya Msajili wa Hazina (Madaraka na Majukumu) Sura 370 ili kuweka kifungu mahsusini kinachotoa adhabu kwa kutozingatia matakwa ya Sheria katika uwasilishaji wa michango, gawio na ziada ili kuleta uwajibikaji.

Jedwali Na. 3. Makusanyo kwa Mwaka 2021/2022

Na.	Mapato yasiyo ya kodi	Bajeti ya Mwaka	Makusanyo	Ufanisi (%)
1.	Gawio	372,882,603,001	357,528,737,004.51	96
2.	Michango ya Asilimia 15	298,775,479,691	324,025,703,627.12	108
3.	Mawasiliano ya TTMS	10,984,639,397	9,481,254,946.67	86
4.	Marejesho ya Mikopo na Riba	1,570,074,540	54,227,849,370	3454
5.	Mawasilisho Mengineyo	93,782,962,532	105,017,840,361.84	112
JUMLA		777,995,759,161	850,281,385,310.14	109

Chanzo: Ofisi ys Msajili wa Hazina

iii. Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, Kamati inaipongeza Serikali kwa kutoa fedha kwa ajili ya utekelezaji miradi ya maendeleo. Katika mwaka wa fedha wa 2021/2022 jumla ya **Shilingi trilioni 14.65** zilitolewa kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo sawa na **asilimia 96** ya lengo la **Shilingi trilioni 15.26**. Utolewaji huu wa fedha kwa kiasi kikubwa umeenda kwenye miradi mikubwa ya kimkakati. Miradi midogo haikamiliki kwa wakati kutokana na suala la ongezeko la gharama linalotokana na mabadiliko ya gharama (variations) katika utekelezaji wa miradi hiyo.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kutekeleza miradi michache na kuikamilisha kwa wakati kuliko kuwa na miradi mingi ambayo haikamiliki kwa wakati. Jambo hili linaongeza gharama kubwa kwa Serikali. Ili kuongeza ufanisi katika utekelezaji wa miradi hii,

Serikali inaweza kugawanya miradi katika ngazi ya Wilaya hadi Mikoa na hasa ile ambayo inaweza kukamilika kwa mwaka mmoja wa fedha. Mfano miradi ya ujenzi wa Zahanati, vituo vya afya, miradi midogo ya maji na miradi ya barabara vijijini. Hali hii itasaidia kuondoa ongezeko la gharama ya miradi kwa Serikali.

iv. Mikopo ya kibiashara kutoka nje

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka 2021/2022 Serikali iliweza kukopa katika soko la nje kiasi cha **Shilingi trilioni 1.81** sawa na ufanisi wa **asilimia 59.4** ya lengo la **Shilingi trilioni 3.05**. Kutofikiwa kwa lengo kumesababishwa na kutokupatikana kwa mikopo hiyo kwa wakati na masharti magumu yanayoambatana na mikopo hiyo. Kamati imebaini kwamba Serikali ilifidia kukosekana kwa mikopo ya nje kwa kutumia mikopo ya kibiashara katika soko la ndani kwa ajili ya kugharamia miradi ambayo ilizidi kiwango tarajiwa kwa zaidi ya **asilimia 55**. Katika mwaka wa fedha 2021/2022 Serikali ilipanga kukopa kutoka vyanzo vya ndani **Shilingi trilioni 1.84** lakini ilikopa **Shilingi trilioni 2.85**. Hatua hii ina madhara kwa uchumi wetu kwa sababu inazinyima fursa sekta binafsi kupata mikopo. Ni wazi kwamba, Taasisi za fedha zinakuwa na utayari zaidi wa kuikopesha Serikali kuliko sekta binafsi. Hivyo, Kamati inaishuri Serikali kuendelea kutekeleza Mwongozo wa Ushirikiano wa Maendeleo (Development Cooperation Framework – DCF) kwa ajili ya upatikanaji wa fedha za wahisani na mikopo yenye masharti nafuu ili kutekeleza miradi ya maendeleo. Utekelezaji wa mwongozo huu utasaidia upatikanaji wa fedha kutoka vyanzo nafuu ili kupunguza

mikopo ya kibiashara yenye masharti magumu na riba za juu.

2.2. Tathmini ya Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2021/2022

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 113 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo Juni, 2020. Bunge lilijadili Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa mwaka 2021/2022 uliowasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha na Mipango. Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2021/2022 ni wa kwanza katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka Mitano wa 2021/2022 – 2025/2026 wenye Dhima ya Kujenga Uchumi Shindani na Viwanda kwa Maendeleo ya Watu.

Mheshimiwa Spika, Mpango ulikuwa na maeneo makuu matano ya vipaumbele ambavyo ni: kuchochea uchumi shindani na shirikishi; kuimarisha uwezo wa uzalishaji viwandani na utoaji huduma; kukuza biashara; kuchochea maendeleo ya watu; na kuendeleza rasilimali watu.

2.2.1. Baadhi ya masuala yaliyobainishwa katika tathmini ya utekelezaji wa mpango wa mwaka 2021/2022

2.2.1.1. kuwepo kwa Miradi ya muda mrefu ambayo hatikelezwi kama ilivyopendekezwa

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kwamba Serikali imekuwa na miradi mingi ya kimkakati ambayo utekelekezaji wake unasuasua. Miradi iliyochambuliwa ni Mradi wa Kuchakata na Kusindika Gesi Asilia

(Liquefied Natural Gas - LNG) – Lindi; Mradi wa Makaa ya Mawe – Mchuchuma na Mradi wa Chuma – Liganga; Mradi wa Bandari ya Bagamoyo, Mradi wa Engaruka Magadi soda, Mradi wa Mabwawa Makubwa ya umwagiliaji Farkwa na Kidunda, Mradi wa Reli ya Mbamba Bay – Mchuchuma - Liganga hadi Mtwara.

Mheshimiwa Spika, Kutokutekeleza miradi hii hivi sasa kunaweza kuwa na athari kuu mbili. Moja ni gharama ya kutekeleza miradi hii siku zijazo inaweza kuwa kubwa kuliko hivi sasa na Pili ni rasilimali tulizonazo hivi sasa mfano LNG zinaweza zisiwe na matumizi kutokana na mabadiliko ya teknolojia na maendeleo ya kiuchumi. Kamati iliishauri Serikali ianze kutekeleza miradi hii haraka iwezekanavyo kwa sababu miradi hii haitegemei Bajeti ya Serikali na ina manufaa makubwa kwa Taifa. Ili kuepuka athari za baadaye za uchambuzi wa mikataba ufanywe kwa umakini.

2.2.1.2. Miradi ya Barabara ya miaka mingi kutokutekelezwa kikamilifu

Mheshimiwa Spika, Kamati ilifanya uchambuzi wa barabara 38 zenye jumla ya Kilomita 8,575.29 zilizopo kwenye hatua mbalimbali na kubaini mambo yafuatayo: Kwanza, kuna barabara ambazo zina miaka zaidi ya 10 katika hatua ya upembuzi yakinifu na uchambuzi wa kina na hazijaanza kujengwa. Pili, kuna baadhi ya barabara zimejengwa kilomita chache na ujenzi haujaendelea kwa kipindi cha muda mrefu. Aidha, Barabara mpya zinaendelea kuibuliwa ilihali barabara za zamani hazijakamilika. Hatua hii

inasababisha ongezeko la gharama ya riba kwa Serikali inayotokana na kutolipa wakandarasi kwa wakati kwa sharti la uhakiki.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kukamilisha ujenzi wa barabara zilizoainishwa kwenye Mpango na kuharakisha malipo ya wakandarasi pindi hati za malipo (certificates) zinapowasilishwa. Aidha, endapo itabidi Serikali ifanye uhakiki usizidi siku 20 za kazi. Hatua hizi zitasaidia kupunguza hasara inayotokana na riba.

2.2.1.3. Ushirikishwaji hafifu wa Sekta Binafsi katika kutekeleza Mpango

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba Sekta binafsi ni injini ya kuchochea ukuaji wa uchumi na maendeleo ya watu, ushirikishwaji wake katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo si wa kuridhisha. Sekta binafsi nchini bado inakabiliwa na changamoto zifuatazo: -

- i. Uwepo wa Mamlaka nyingi za udhibiti zinazosimamia shughuli za sekta binafsi;
- ii. Uwepo wa riba za juu na ugumu katika upatikanaji wa mikopo pamoja na ucheleweshaji wa utoaji wa maamuzi;
- iii. Uwepo wa leseni, tozo na ada nyingi kwenye biashara moja; na
- iv. Urasimu katika kupata vibali vya kazi na ujenzi.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaona kwamba bado Serikali haijatekeleza ipasavyo Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara Nchini (Blueprint) ambayo inaaminika ni mwarobaini wa kutatua changamoto

hizi. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuhakikisha inatekeleza Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara Nchini ili kutatua changamoto za wafanyabiashara nchini.

2.2.1.4. Utekelezaji wa Vipaumbele

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kwamba Vipaumbele vya Mpango wa Maendeleo wa Mwaka 2021/2022 vilikuwa vingi kuliko uwezo wa kifedha wa Serikali. Aidha, kumekuwa na kurudiwa rudiwa kwa baadhi ya vipaumbele ambavyo havitekelezwi mfano, mradi wa Liganga na Mchuchuma na Kiwanda cha kuchakata Gesi Asilia. Kamati inaishauri Serikali kuweka vipaumbele vichache inavyoweza kuvitekeleza kwa ufanisi kwa mujibu wa upatikanaji wa fedha za maendeleo kila mwaka.

2.3. Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2022 (The Finance Bill, 2022)

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 127 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Juni, 2020, Kamati iliwasilisha Bungeni Taarifa ya maoni na ushauri kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha wa Mwaka 2022 (The Finance Bill, 2022).

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipitia kifungu kwa kifungu pamoja na kupokea maoni kutoka kwa wadau mbalimbali na baadaye ilifanya majadiliano ya kina na Serikali na kupendekeza marekebisho katika Muswada. Sheria zilizowasilishwa na kufanyiwa kazi katika Muswada huo zilikuwa ni thelathini na nane (38), Kamati ilizichambua na baada ya mashauriano, Serikali

ilikubali kuondoa sheria tatu kutokana na sababu mbalimbali. Sheria zilizoondolewa ni sheria ya Mamlaka ya Mawasiliano (TCRA) Sura ya 172, Sheria ya Halmashauri (Mamlaka za Wilaya) Sura ya 287 na Sheria ya Utalii Sura ya 65. Hivyo, Kamati ilichambua na kupitisha sheria zifuatavyo: -

- i. Sheria ya Magonjwa ya Wanyama, Sura ya 156;
- ii. Sheria ya Benki Kuu ya Tanzania, Sura ya 197;
- iii. Sheria ya Usajili wa Majina ya Biashara, Sura ya 213;
- iv. Sheria ya Korosho, Sura ya 203;
- v. Sheria ya Makampuni, Sura 212 (The Companies Act, (Cap.212)
- vi. Sheria ya Hakimiliki, Sura ya 218;
- vii. Sheria ya Tasinia ya Maziwa, Sura ya 262;
- viii. Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura ya 147;
- ix. Sheria ya Mawasiliano ya Kieletroniki na Posta, Sura 306
- x. Sheria ya Udhibiti wa Huduma za Nishati na Maji, Sura ya 414;
- xi. Sheria ya Usafirishaji wa Bidhaa nje ya Nchi, Sura ya 196;
- xii. Sheria ya Mbolea, Sura ya 378;
- xiii. Sheria ya Magari ya Kigeni, Sura ya 84;
- xiv. Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, Sura ya 41;
- xv. Sheria ya Mikopo ya Serikali, Dhamana na Misaada, Sura ya 134;
- xvi. Sheria ya Ngozi na Bidhaa za Ngozi, Sura ya 120;
- xvii. Sheria ya kodi ya Mapato, Sura ya 332;
- xviii. Sheria ya Bima, Sura ya 394;
- xix. Sheria ya Ardhi, Sura ya 113;

- xx. Sheria ya Udhhibiti wa Usafirishaji wa Nchi Kavuu, Sura ya 413;
- xxi. Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa (Mamlaka ya Wilaya), Sura ya 290;
- xxii. Sheria ya Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji), Sura ya 288;
- xxiii. Sheria ya Madini, Sura ya 123;
- xxiv. Sheria ya Mifumo ya Malipo, Sura ya 437;
- xxv. Sheria ya Usalama na Afya Mahali pa Kazi, Sura ya 297;
- xxvi. Sheria ya Bandari, Sura ya 166;
- xxvii. Sheria ya Uwekezaji, Sura ya 38;
- xxviii. Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania, Sura ya 399;
- xxix. Sheria ya Uwakala wa Meli, Sura 415;
- xxx. Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura ya 438;
- xxxi. Sheria ya Rufani za Kodi, Sura ya 408;
- xxxii. Sheria ya Usajili wa Wadhamini, Sura ya 318;
- xxxiii. Sheria ya Fedha za Serikali za Mitaa, Sura ya 290;
- xxxiv. Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani, Sura ya 148; na
- xxxv. Sheria ya Mafunzo ya Ufundi Stadi, Sura ya 82.

Mheshimiwa Spika, utekelezaji wa Sheria hizi umefafanuliwa kwa kina kwenye uchambuzi wa Kamati kuhusu utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2022 kwa kipindi cha nusu mwaka.

2.4. Tathmini ya Mapendekezo ya Mwongozo wa Kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa Mwaka 2023/2024

Mheshimiwa Spika, mwezi Novemba, 2022 Serikali iliwasilisha Bungeni Mapendekezo ya Mwongozo wa Maandalizi ya Mpango na Bajeti pamoja na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2023/2024 kama Sheria ya Bajeti inavyoelekeza. Kamati ya Bajeti ilipitia na kujadiliana na Serikali kuhusu Mapendekezo ya Mwongozo na Mpango huo. Kimsingi, Mwongozo huo umeelekeza masuala ya msingi ya kuzingatiwa katika uandaaji wa Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2023/2024.

Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha 2023/2024 Serikali inatarajia kukusanya na kutumia jumla ya **Shilingi trilioni 43.29** ikiwa ni sawa na ongezeko la **asilimia 4.36** ukilinganisha na bajeti ya mwaka 2022/2023 ya **Shilingi trilioni 41.48**. Mapato ya ndani yanakadiriwa kuwa **Shilingi trilioni 31.03** sawa na **asilimia 71.7** ya bajeti yote, Kati ya fedha hizo mapato ya kodi ni **Shilingi trilioni 26.37**, mapato yasiyo ya kodi **Shilingi trilioni 3.51** na mapato ya Halmashauri **Shilingi trilioni 1.14**. Aidha, kiasi cha **Shilingi trilioni 4.51** zinataraajiwa kutoka kwenye misaada na mikopo nafuu kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo na kuziba nakisi ya bajeti. Kamati iliishauri Serikali kuhusu masuala yafuatayo: -

2.4.1. Kutotabirika kwa Sera za Kodi

Mheshimiwa Spika, mabadiliko ya mara kwa mara ya sheria za kodi ni moja ya changamoto kubwa inayowakabili wawekezaji na wafanyabiashara nchini na hivyo kusababisha kutotabirika kwa sera za fedha na kodi. Hali hii, husababisha wawekezaji kutokufanya uwekezaji wa muda mrefu na wenye tija. Kamati inaishauri Serikali kuweka utaratibu wa kalenda ya mabadiliko ya kodi ambayo itaweka muda maalum wa kufanya mabadiliko ya sheria na viwango mbalimbali vya fedha na kodi badala ya utaratibu wa sasa ambao mabadiliko ya kodi hufanyika takribani kila mwaka.

2.4.2. Uratibu wa Shughuli za Serikali

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini uwepo wa changamoto katika uratibu wa shughuli za Serikali katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Mfano, katika uunganishaji wa umeme vijijini, Wakala wa umeme vijijini (REA) haunganishi miundombinu ya umeme katika Taasisi zote za Umma zilizoko katika eneo husika; Wizara ya kilimo kutafuta vijana kwa ajili ya kuendeleza mashamba makubwa na wakati huohuo kuna vijana waliojitolea JKT hawana shughuli za kuwaingizia kipato; Aidha, Kamati ilibaini kwamba Taasisi moja ya umma kukwamisha Taasisi nyingine ya umma katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo mfano, Wakala wa Misitu (TFS) kuzuia Wakala wa Umeme Vijijini (REA) kupitisha miundombinu ya umeme mpaka walipie njia. Pamoja na uwepo wa *Dash Board* ya uratibu wa Shughuli za Serikali chini ya Ofisi ya Waziri

Mkuu bado tatizo hili limeendelea kuwepo kwa sababu baadhi ya Wizara, Idara na Mamlaka za Serikali zinafanya kazi kwenye mfumo wa vihenge (silos). Kamati inaishauri Serikali katika miradi yake yote kuanzisha utaratibu wa kushirikisha Wizara, Idara na Taasisi zote zinazoguswa na mradi unaotekelezwa na Wizara, Idara na Taasisi husika.

2.4.3. Barabara zinazounganisha Tanzania na Nchi Jirani

Mheshimiwa Spika, Kamati iliishauri Serikali kujenga barabara inayounganisha mipaka ya Tanzania na nchi ya Kenya kupitia Wilaya za Mkinga – Lushoto mkoa wa Tanga hadi Same - Holili katika mkoa wa Kilimanjaro. Hatua hii itasaidia uwepo wa njia rasmi ya kufikia mipaka hiyo na hivyo kuondoa changamoto ya biashara ya magendo na kuongeza mapato ya Serikali.

2.5. Hoja Mahsusi za Kamati za Bunge za Kisekta

Mheshimiwa Spika, katika Bunge la Bajeti la mwaka 2022, Kamati ilipokea jumla ya hoja mahsusi 10 zilizojitokeza wakati wa kujadili utekelezaji wa bajeti za Wizara na Taasisi. Hoja hizo zilihusu nyongeza ya fedha katika mafungu mbalimbali, pamoja na mabadiliko ya sheria na sera. Katika kutekeleza jukumu hilo Kamati ilikutana na Wenyeviti wa Kamati pamoja na Serikali. Baada ya mashauriano Kamati iliwasilisha mapendekezo yake katika Kamati ya Uongozi, na Serikali ilitoa ufafanuzi kuhusu hoja husika na matokeo ya mashauriano hayo yaliwasilishwa Bungeni kupitia Taarifa ya Kamati.

2.5.1. Hoja zilizofanyiwa Kazi na Serikali

2.5.1.1. Fungu 45: Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea hoja kuhusu Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali kuongezewa Bajeti ya **Shilingi bilioni 10.8** ili kukidhi mahitaji ya kaguzi. Kutokana na ukomo wa Bajeti Serikali ilikubali kulingezea Fungu hilo **Shilingi bilioni 5** pungufu kwa **Shilingi bilioni 5.8** ukilinganisha na maombi. Fedha hizo zilihitalajika kwaajili ya kujenga mifumo ya ukaguzi na kununua magari kwa ajili ya ukaguzi wa ufanisi. Baada ya majadiliano Kamati ilipendekeza fungu hili liongezewe jumla ya **Shilingi bilioni 3.9** kwa ajili ya matumizi yafuatayo: -

- i. Kiasi cha **Shilingi bilioni 2.5** kwa ajili ya kujenga na kuimarisha mifumo ya ukaguzi na usimamizi; na
- ii. **Shilingi bilioni 1.4** kwa ajili ya kununua magari ya shughuli za ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, Serikali imetekeleza ahadi yake ya kuiongezea Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali bajeti ya jumla ya **Shilingi bilioni 3.9** kupitia utaratbu wa uhamisho kati ya mafungu mwezi Januari 2023.

2.5.1.2. Kupunguza Ushuru wa Forodha kwa Mafuta ghafi ya Michikichi kutoka Nje

Mheshimiwa Spika, kulikuwa na changamoto ya kuongezeka kwa bei ya Mafuta ya Kula yanayotokana na zao la Michikichi "*Palm Oil*". Ili kuleta unafuu wa bei katika mafuta hayo, Kamati iliishauri Serikali kufanya mabadiliko katika Sheria ya Ushuru wa Forodha ya

Mwaka 2004 (East African Community Customs Management Act, 2004). Lengo ni kupunguza kiwango cha ushuru wa forodha katika uingizaji wa mafuta ghafi ya mchikichi "*Crude palm Oil*" na ambayo yamechujwa kwa kiwango cha kati "*Semi refined*" na yaliyochujwa "*refined*" ili mafuta ya kula yapatikane kwa bei nafuu. Kamati ilishauri masuala yafuatayo:-

- i. Kuangalia uwezekano wa kutoza kwa kiwango cha asilimia sifuri Kodi ya Ongezeko la Thamani kwa mafuta yaliyochujwa walau mara mbili "*Double refined*" yanayotokana na mbegu za pamba, mchikichi na alizeti yanayozalishwa ndani ili yaweze kushindana katika soko; na
- ii. Kuweka mikakati ya muda mrefu ya kuhakikisha kwamba mafuta ya kula yanazalishwa ndani kwa wingi.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilifanya mabadiliko katika Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT), SURA 148 kupitia Sheria ya Fedha ya mwaka 2022 na kusamehe VAT kwa kipindi cha mwaka mmoja, kwenye mafuta yaliyochujwa walau mara mbili "*Double Refined*" na yanayotokana na mbegu zilizozalishwa hapa nchini kama vile pamba, alizeti na michikichi. Hatua hii, imesababisha bei ya mafuta ya kula yanayozalishwa ndani ya nchi (*double refined*) imepungua kwa wastani wa shilingi 23,000 kwa lita tano kutoka shilingi 35,000 hadi 37,000 iliyokuwa inatozwa hapo awali na hivyo kufikia malengo yaliyokusudiwa.

2.5.1.3. Usuluhishi wa Kesi na migogoro ya Kodi

Mheshimiwa Spika, Hadi tarehe 31 Disemba, 2021 kesi zenye thamani ya **Shilingi trilioni 5.18** zilikuwa kwenye Bodi ya Rufaa za Kodi (TRAB), Mahakama ya Rufaa ya Mapato ya Kodi (TRAT) na Mahakama ya Rufaa (CA). Kwa mujibu wa Sheria ya Usimamizi wa Kodi Sura ya 438 (The Tax Administration Act Cap 438) kifungu cha 51(5), Mlipa kodi yeyote kabla ya rufaa yoyote ya kodi kusikilizwa lazima alipe moja ya tatu ya kodi yote aliyofanyiwa makadirio au alipe kodi yote isiyobishaniwa. Hivyo, kuendelea kuwa na kiwango kikubwa cha kesi katika Bodi na Mahakama za Rufaa ambapo suala hili huwa na pande mbili. Moja ni Serikali kuchelewa kukusanya mapato yake kwa kesi ambazo itashinda na pili ni kuendelea kushikilia fedha za wafanyabiashara ambao kimsingi hawana hatia. Kamati inapendekeza kwamba, Serikali kuanzisha Mkakati maalum wa kumaliza mashtaka katika Bodi na Mahakama za Rufaa za Kodi ili Serikali ipate mapato yake stahiki na wafanyabiashara warejeshewe fedha zao endapo wanastahii.

Mheshimiwa Spika, hadi Desemba 2022, TRAB imesikiliza mashauri 317 na kiasi kinachobishaniwa ni **Shilingi bilioni 675.73**. Aidha, katika kipindi hicho jumla ya mashauri 625 ya kiasi kinachobishaniwa cha **Shilingi trilioni 3.74** na **Dola za Marekani milioni 3.48** hayakusikilizwa. Vilevile, TRAB imepanga kuendelea kusikiliza mashauri kwa mpango maalum “special sessions” ambapo Mwezi Februari na Machi 2023 itasikiliza mashauri mbalimbali katika mikoa ya Dar es

Salaam, Tabora, Dodoma, Morogoro, Pwani na Mtwara na Aprili hadi Juni 2023 itasikiliza mashauri katika mikoa ya Dar es Salaam, Musoma, Manyara, Iringa, Katavi, Songwe, Mbeya na Njombe.

Mheshimiwa Spika, hadi Desemba 2022, TRAT ilikuwa na mashauri 171 ambayo hayajasikilizwa kutokana na muda wa uteuzi wa Mwenyekiti na Makamu Wenyeviti watatu (3) kufikia ukomo. Kiasi kinachobishaniwa katika mashauri hayo ni **Shilingi bilioni 480.44** na **Dola za Marekani milioni 2.93**. Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuharakisha usuluhishi wa migogoro ya kodi ili Serikali ipate kodi yake na wafanyabiashara warejeshewe fedha zao ambazo zinashikiliwa na Serikali.

2.5.1.4. Kuboresha kitengo cha Ukaguzi wa Ndani (Internal Audit Unit)

Mheshimiwa Spika, Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani ni muhimu kwa sababu ukaguzi wake hufanyika mara kwa mara “*real time audit*” hata hivyo kitengo hiki kimekuwa hakina nguvu kwa sababu ya muundo wake na utendaji kazi wake. Baadhi ya Changamoto zinazokikabili kitengo hiki ni pamoja na:-

- i. Kitengo kinawasilisha Taarifa yake kwenye Kamati ya ukaguzi ambayo ina wajumbe 5, watatu kutoka Taasisi husika na wawili kutoka nje ambao wote wanateuliwa na Afisa Masuuli wa fungu husika. Taratibu za kimataifa zinahitaji walau wajumbe watatu watoke nje ya fungu au Taasisi husika; na

- ii. Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani kipo chini ya Afisa Masuuli na kinapata Bajeti chini ya fungu husika hivyo inaondoa uhuru wa ukaguzi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipendekeza kufanya mabadiliko kwenye Sheria ya Ukaguzi wa Umma ili kuleta tija kwenye Kitengo cha Ukaguzi wa Ndani. Maeneo yanayopendekezwa kufanyiwa mabadiliko ni kama ifuatavyo:-

- i. Kuwafanya wakaguzi wa ndani wawajibike kwa Mkaguzi Mkuu wa ndani;
- ii. Kamati ya Ukaguzi kubadilisha idadi ya wajumbe watatu watoke nje na wawili watoke ndani;
- iii. Sheria hiyo itoe mwanya kwa Mkaguzi wa Ndani endapo itatokea hajakubaliana na majibu ya Menejimenti aruhusiwe kuwasilisha Taarifa yake kwa Mkaguzi Mkuu wa Ndani moja kwa moja kwa hatua zaidi; na
- iv. Inashauriwa kwamba Idara ya Mkaguzi Mkuu wa Ndani iwe na fungu lake ili iwe na uhuru wa kukagua na kutoa maoni.

Mheshimiwa Spika, Kanuni za Sheria ya Fedha zimefanyiwa marekebisho mwaka 2022/2023 na kuchapishwa katika Gazeti la Serikali Na. 478K. Kanuni hizo zimeanza kutumika rasmi Julai 01, 2022 ambapo wajumbe wa Kamati ya Ukaguzi watatu watatoka nje ya Taasisi ikiwemo Mwenyekiti wa Kamati. Aidha, Kanuzi hizo zinaelekeza Wakuu wa Vitengo vya Ukaguzi kuwasilisha moja kwa moja taarifa zao kwa Mkaguzi wa Ndani Mkuu wa Serikali iwapo Maafisa

Masuuli hawatatoa majibu ama Kamati za Ukaguzi hazijakaa kujadili Taarifa katika muda uliopangwa kisheria. Vilevile, Serikali imetekeleza mapendekezo ya Kamati kwa kuanzisha Fungu 006 ambalo litakuwa ni mahsusi kwa ajili ya Idara ya Mkaguzi wa Ndani Mkuu wa Serikali.

2.5.1.5. Ujenzi wa Ofisi za Wabunge

Mheshimiwa Spika, Utaratibu unaotumika hivi sasa wa kuwapatia Ofisi Wabunge majimboni bado una changamoto zifuatazo kwa Waheshimiwa wabunge :-

- i. Baadhi ya maeneo ya Halmashauri hayana vyumba vya kuwapa Wabunge ili wavitumie kama Ofisi zao;
- ii. Baadhi ya Ofisi wanazopatiwa Wabunge haziendani na hadhi zao; na
- iii. Maeneo wanayopewa Ofisi ama ni mbali na wananchi au hayafikiki kwa urahisi.

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Ofisi ya Rais TAMISEMI imefanya tathmini ya wapi hasa panafaa kwa ajili ya ujenzi wa Ofisi za Wabunge na ni mamlaka ipi inatakiwa kusimamia ujenzi wa Ofisi hizo na matokeo yalikuwa kama ifuatavyo. **Asilimia 71** ya waliohojiwa, walipendekeza kuwa Ofisi hizo zijengwe katika Ofisi za Wakuu wa Wilaya; **asilimia 21** walipendekeza Ofisi za Wabunge zijengwe kwenye Ofisi za Wakurugenzi wa Halmashauri; **asilimia 5** walipendekeza Ofisi hizo ziwe zinajitegemea; na **asilimia 3** walipendekeza Ofisi hizo zijengwe katika Majimbo husika. Matokeo hayo yalitokana na sababu zifuatazo, upatikanaji wa huduma kwa urahisi, kupunguza gharama pamoja na

ukaribu kwa ajili ya kutatua changamoto kwa kushirikiana na Mkurugenzi na Mkuu wa Wilaya. Aidha, kuhusu usimamizi wa ujenzi wa ofisi za wabunge, **asilimia 28** ya wahojiwa walipendekeza ujenzi usimamiwe na Ofisi ya Waziri Mkuu, **asilimia 23** wamependekeza ujenzi usimamiwe na Ofisi ya Rais - TAMISEMI, **asilimia 7** imependekeza ujenzi usimamiwe na Bunge na **asilimia 42** hawakutoa maoni katika eneo hili.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kabla ya kufanya uamuzi wowote kuwahoji wabunge wa Bunge la Jamuhuri ya Muungano wa Tanzania kwa sababu wao ndio wahusika.

2.5.1.6. Utekelezaji wa Miradi ya Wakala wa Umeme Vijijini

Mheshimiwa Spika, miradi ya umeme vijijini ilikuwa inakabiliwa na changamoto zifuatazo:

- i. Kukosekana kwa vifaa kwa ajili ya ukamilishaji wa miradi; na
- ii. Kupanda kwa bei ya vifaa vya umeme tofauti na bei ambazo zilikuwa kwenye mikataba na hivyo kusababisha wakandarasi kushindwa kutekeleza Miradi.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaarifiwa kwamba tayari Serikali kupitia Wakala wa Umeme Vijiji (REA) ilimuandikia Mwanasheria Mkuu wa Serikali ili atoe ushauri wa kitaalamu na kuruhusu mabadiliko yafanyike katika Mikataba ya umeme.

Mheshimiwa Spika, Serikali iliweza kutekeleza maagizo ya Bunge kwa kupitia mikataba yote 39 ya Mradi wa Kupeleka Umeme Vijijini Awamu ya Tatu Mzunguko wa Pili (R3R2) ambapo baada ya kupitia upya gharama za vifaa (Nyaya na Mashine Umba), jumla ya **Shilingi bilioni 78.29** ziliongezeka bila Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT). Gharama zilizoongezeka zilikuwa bado zipo ndani ya bajeti ya mradi kwani jumla ya gharama za mikataba iliyosainiwa ilikuwa ni **Shilingi trilioni 1.22**. Hata hivyo, baada ya uhakiki wa kina ambao hufanyika wakati wakandarasi wanaanza kazi, gharama ya mradi ilishuka hadi **Shilingi trilioni 1.08**. Upungufu huo umetokana na kupungua kwa urefu wa njia za Umeme wa Msongo wa kati kutoka kilomita 28,297 hadi kilomita 23,424. Hii ina maana kwamba baada ya uhakiki wa kina, gharama halisi za utekelezaji wa mradi zilipungua kwa kiasi cha **Shilingi bilioni 140**. Gharama zote hizo ni pamoja na VAT.

Mheshimiwa Spika, Kwa maana hiyo, baada ya kufanya mapitio ya gharama za vifaa, jumla ya gharama ya mradi kwa mikataba yote 39 ni **Shilingi trilioni 1.18** (pamoja na VAT) ambayo ipo ndani ya bajeti ya mradi hivyo Serikali haikulazimika kutafuta pesa za ziada.

2.5.1.7. Maslahi ya Madiwani

Mheshimiwa Spika, kulingana na Tangazo la Serikali Na. 47 la tarehe 20, Novemba, 2020 idadi ya Kata katika Mikoa yote 26 Tanzania Bara ilikuwa 3,956 katika

Halmashauri 184. Madiwani waliopo ni 5,327 ambapo Madiwani 3,953 ni wakuchaguliwa na Madiwani 1,374 ni wa Viti Maalum walioteuliwa na Tume ya Taifa ya Uchaguzi kufuatia Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2020.

Mheshimiwa Spika, tangazo la Serikali la Mgawanyo wa Maeneo ya Utawala katika Serikali za Mitaa (Mamlaka za Wilaya) Na. 537 la tarehe 19 Julai, 2019 idadi ya Vijiji katika Mikoa yote 26 Tanzania Bara katika Halmashauri 184 ni 12,318. Vilevile, kwa mujibu wa Tangazo la Serikali la Mgawanyo wa Maeneo ya Utawala katika Serikali za Mitaa (Mamlaka za Miji) Na. 536 la tarehe 19 Julai, 2019 idadi ya Mitaa ni 4,263. Mitaa na vijiji ina jumla ya Wenyeviti 16,581 walichaguliwa ambapo Wenyeviti wa Vijiji ni 12,318 na Wenyeviti Mitaa ni 4,263. Viongozi hawa pamoja na kufanya majukumu mbali hawana mishahara na badala yake huishi kwa kulipwa posho.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipendekeza masuala yafuatayo: -

- i. Serikali kufanya mapitio ya stahili za Waheshimiwa Madiwani na wenyeviti wa mitaa na vijiji; na
- ii. Kuangalia uwezekano wa kufuta Waraka Na. 1 wa mwaka 2015 wa Katibu Mkuu Kiongozi ili kutotambua Udiwani kama kazi. Hatua hii itaruhusu Watanzania walio na kazi kugombea na kuwa madiwani.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitaarifiwa kwamba kwa sasa posho za kila mwezi za waheshimiwa Madiwani

zilinalipwa na Hazina, hii imesaidia waheshimiwa Madiwani kupata posho hizo kwa wakati hasa kwa zile Halmashauri zenye uwezo mdogo wa makusanyo. Pamoja na hilo bado posho za madaraka zinaendelea kulipwa na Halmashauri zenyewe. Hata hivyo, Serikali inaendelea kufanya mapitio ya stahili za waheshimiwa madiwani ikiwemo kuangalia uwezo wa Halmashauri katika ulipaji wa posho za madaraka ili kuona uwezekano wa kuongeza posho hizo. Pamoja na hilo, Serikali inafanya tathmini ya uwezo wa ukusanyaji wa mapato katika ngazi za vijiji ili kubaini vijiji vyenye uwezo mkubwa katika ukusanyaji wa mapato ambayo yanaweza kutumika kulipa baadhi ya stahili hizo. Hivyo, tathmini hiyo ikikamilika, utatolewa mwongozo wa namna bora ya utekelezaji wake.

2.5.1.8. Ufuatiliaji na Tathmini

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha miaka mitatu kuanzia mwaka wa fedha 2018/2019 hadi 2020/2021 Ofisi ya Rais -TAMISEMI iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi bilioni 7.56** kwa ajili ya Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi ya Maendeleo inayotekelezwa katika Taasisi zilizopo chini ya Ofisi ya Rais-TAMISEMI, Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa kupitia Miradi, Programu na Matumizi Mengineyo. Kati ya fedha hizo **Shilingi bilioni 4.31** ni fedha za ndani na **Shilingi bilioni 3.25** ni fedha za nje. Fedha zilizopokelewa kwa ajili ya Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi kwa kipindi cha miaka mitatu ni **Shilingi bilioni 4.12** sawa na **asilimia 54.48** ya bajeti yote katika kipindi hicho ambapo fedha za ndani ni **Shilingi bilioni 3.80** na fedha za nje ni **Shilingi milioni 319.34**.

Mheshimiwa Spika, pamoja na Serikali za Mitaa kutumia wastani wa **asilimia 25** hadi **30** wa Bajeti yote ya maendeleo na kawaida bado kiwango kinachotengwa kwa ajili ya Ufuatiliaji na Tathmini hakitoshelizi. Mathalani, katika kipindi cha Miaka mitatu kwa wastani zinatengwa **Shilingi bilioni 2.52** kiasi hiki hakiendani na mahitaji.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaendelea kupendekeza masuala yafuatayo: -

- i. Kuandaa Sera ya Taifa ya Ufuatiliaji na Tathmini;
- ii. Kuandaa sheria kuhusu Ufuatiliaji na Tathmini itakayobainisha majukumu ya kila muhusika katika zoezi la Ufuatiliaji na Tathmini;
- iii. Kutenga kila mwaka walau **Shilingi bilioni 10** kwa Ofisi ya Rais TAMISEMI kwa ajili ya Ufuatiliaji na Tathmini; na
- iv. Kuhuisha Mifumo yote ya Ufuatiliaji na Tathmini.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba, Serikali inaendelea kukusanya maoni kutoka kwa wadau ambayo yatatumika kuandaa Taarifa za Utafiti wa Kizio (Baseline Study). Hadi Desemba 2022, ukusanyaji wa maoni kutoka kwa wadau umekamilika, hususan Wizara, Taasisi za Umma, Bunge, Vyuho, Taasisi za Utafiti pamoja na Wadau wa Maendeleo (DPs). Ukusanyasaji wa maoni kutoka Tawala za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa unatarajiwa kukamilika Februari 2023. Kukamilika kwa Taarifa za Utafiti wa Kizio (Baseline Study) utajenga msingi wa maandalizi ya Sera. Aidha, kutungwa kwa Sheria ya Ufuatiliaji na Tathmini

kutategemea matokeo ya maandalizi ya Sera ya Ufuatiliaji na Tathmini ya Miradi na Programu za Maendeleo.

2.5.1.9. Kutwaa Maeneo yaliyozunguka Ofisi ya Bunge

Mheshimiwa Spika, eneo la Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania limezungukwa na Taasisi za Umma kama vile GPSA, Maghala ya Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko, Hotel ya FiftySix, Soko la Mama Rehema Nchimbi, Maghala yanayomilikiwa na Kampuni ya ALKO, Jengo la mazoezi yaani GYM na Chuo cha Biashara (CBE). Maeneo hayo yote hayako chini ya umiliki wa Ofisi ya Bunge hivyo, kuwa hatarishi kwa usalama wa Bunge lenyewe na Viongozi ambao hutembelea Bunge kwenye matukio makubwa ya kitaifa. Matukio hayo ni kama vile Rais kulihutubia Bunge, Bajeti Kuu ya Serikali na Kuapishwa kwa Wabunge na Spika. Kwa kuwa, maeneo hayo si mali ya Bunge yanahitaji kulipiwa fidia kabla ya Bunge kuyamiliki.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliishauri Serikali kufanya mchakato wa kutafuta maeneo kwa ajili ya Taasisi za Umma zinazozunguka eneo la Bunge na Pili, kulipa fidia kwa watu binafsi waliopo katika maeneo yanayozunguka Ofisi ya Bunge ili waachie maeneo yao. Aidha, ilishauriwa kutenga fedha za maendeleo kupitia mafungu ya Taasisi husika ili iwe fidia kwa mali ambazo zitaachwa.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilielezwa kwamba, suala hili limepewa umuhimu wa kipekee kwa lengo la kuimarisha usalama wa maeneo yanayozunguka eneo la Bunge, hivyo imeundwa Timu ya pamoja ya Wataalam chini ya uratibu wa Ofisi ya Waziri Mkuu ambayo imeshirikisha wadau wote muhimu wakiwemo Wataalam kutoka Ofisi ya Bunge na Taasisi za Umma zenye umiliki wa maeneo yanayokusudiwa kutwaliwa. Timu hiyo imekwisha fanya majadiliano na Taasisi ambazo maeneo yao yamepangwa kutwaliwa hasa ikizingatiwa kuwa walikwishaanza mikakati ya uendelezaji wa maeneo yao. Timu hiyo imekamilisha kazi yake na kuwasilisha taarifa kwenye Mamlaka zinazohusika kwa ajili ya maamuzi.

2.5.1.10. Kalenda ya Kodi

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 124(2) cha Ushuru wa Bidhaa Sura ya 145 kinamruhusu Waziri wa Fedha na Mipango kufanya mabadiliko ya viwango vya ushuru wa bidhaa kwa kiwango cha mfumuko wa bei. Wadau kutoka sekta binafsi wanaiomba Serikali kutobadili viwango vya ushuru wa bidhaa vilivyopo ili Sekta ya vinywaji isitetereke kutokana na mfumuko wa bei uliopo hivi sasa. Aidha, Serikali inashauriwa kuweka utaratibu wa kalenda ya mabadiliko ya kodi ili sera za kikodi nchini ziwe zinatabirika na kuvutia wawekezaji zaidi “ *Fiscal Stability*”.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilishauri masuala yafuatayo;

- i. Kuanzisha utaratibu wa kalenda ya Kodi kwa mwaka wa fedha 2023/2024; na

- ii. Kuangalia uwezekano wa kuendelea na viwango vya ushuru wa bidhaa kama vilivyo hivi sasa ili kuleta uendelevu “*stability*” kwenye Sekta ya vinywaji.

Mheshimiwa Spika, Kwa mwaka wa fedha 2022/2023, Serikali imeendelea na viwango vilivyopo vya Ushuru wa Bidhaa kwenye bidhaa zisizo za petroli ikiwa ni pamoja na vinywaji. Hatua hii inalenga kuleta *stability* kwenye Sekta hiyo, kuhamasisha uwekezaji kwenye sekta ya viwanda, kulinda na kukuza ajira na mchango wa sekta hiyo kwenye Pato la Taifa.

2.6. Ziara za Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Januari 2022 hadi Januari, 2023, kwa nyakati tofauti, Kamati ilifanya ziara katika mikoa ya Dar es Salaam, Arusha, Mtwara, Tanga, Manyara na Kilimanjaro pamoja na nchi ya Uturuki na Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE). Ziara hizo zilikuwa na lengo la: -

- i. Kukagua shughuli zinazotekelezwa na Taasisi zinazosimamiwa na Kamati;
- ii. Kutembelea Mitambo ya Kuzalisha Umeme ya Kinyerezi one na Kinyerezi two pamoja na mitambo ya Kuzalisha Umeme wa Gesi Ubungo;
- iii. Kutembelea Mradi wa Ujenzi wa Reli ya Kisasa ya SGR kipande cha Dar es Salaam-Soga (Chalinze);
- iv. Kutembelea Kiwanda cha Saruji cha Wazo Hill pamoja na eneo la EPZA la Benjamin Mkapa – Mabibo Dar es Salaam;
- v. Kutembelea Kiwanda cha Nguo cha NIDA Textile;
- vi. Kutembelea kiwanda cha Viuwadudu Kibaha;

- vii. Kutembelea na kukagua Miundombinu ya kupokelea mafuta katika bandari za Mtwara, Tanga na Dar es Salaam, pamoja na bomba la mafuta TAZAMA, KOJ na sehemu ya kuhifadhi mafuta -TIPER;
- viii. Kutembelea eneo la Chongoleani la Mradi wa bomba la mafuta la Afrika Mashariki (EACOP);
- ix. kutembelea na kukagua utekelezaji wa fedha za Uviko - 19 katika jiji la Arusha, Manyara na Kilimanjaro; na
- x. Kupata uzoefu wa nchi zingine kuhusiana na utekelezaji wa miradi ya maendeleo, uchumi na ukusanyaji wa mapato.

2.6.1. Masuala muhimu yaliyojitekeleza

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari naomba niwasilishe masuala muhimu yaliyobainika wakati wa ziara za Kamati kama ifuatavyo: -

a) Miundombinu ya Mafuta

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea miundombinu ya kupokelea mafuta iliyopo bandari ya Mtwara, Tanga na Dar es salaam na kubaini masuala yafuatayo: -

- i. Wateja wa mikoa ya kusini pamoja na ile ya kaskazini wamekuwa wanaenda kuchukua mafuta Dar-es-salaam hivyo kupelekea kusiwe na biashara ya mafuta katika mikoa ya Mtwara na Tanga. Hali hii husababisha uwepo wa mafuta kwa wingi katika maeneo hayo na kukosekana mahali pakuhifadhia mafuta mapya;
- ii. Kutokana na ukosefu wa sehemu ya kuhifadhia mafuta, muagizaji hulazimika kulipa *demurrage fee* kutokana na meli kukaa baharini muda mrefu;

- iii. Mafuta yanayotakiwa kushushwa Mtwara kulazimika kushushwa Dar-es-salaam kutokana na kiwango kinachotakiwa kupelekwa Mtwara kutokuwa na faida kibiashara (Economically Feasible) hali hii husababisha bei ya mafuta Mtwara kuwa kubwa pindi yanaposafirishwa kwenda bandari ya Mtwara kutoka bandari ya Dar es Salaam;
- iv. Kutokuwepo kwa kituo cha kujaza mafuta baharini *bunkering facility*. Kituo hiki kitasaidia kutoa huduma na kujaza meli mafuta baharini. Kwa upande wa Afrika Mashariki kituo hiki hivi sasa kipo kimoja tu katika Bandari ya Mombasa; na
- v. Kuna changamoto ya uwezo mdogo wa matanki ya kuhifadhia mafuta nchini na hivyo kusababisha meli kuchukua muda mrefu kusubiri nafasi ipatikane kwa ajili ya kushusha mafuta.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliishauri Serikali iwekeze kwenye kujenga *bunkering facility* ambayo imeonekana ni kitu cha muhimu hasa kutokana na suala la utafutaji wa mafuta na gesi (*exploration*) katika ukanda wa kusini mwa Tanzania. Vilevile, Kamati iliishauri Serikali kuhakikisha makampuni ya mafuta yaliyopo katika Mikoa ya kusini na kaskazini yanachukua mafuta katika Bandari za karibu na maeneo hayo. Aidha, Serikali ilishauriwa kwamba ili kutatua changamoto ya ucheleweshwaji wa Meli za Mafuta kushusha ni kuongeza eneo la kuhifadhia mafuta ili kuepusha gharama za ziada.

b) Kiwanda cha Saruji cha Twiga Cement - Wazo Hill

Mheshimiwa Spika, Kamati ilibaini kwamba uzalishaji wa saruji katika kiwanda hicho umeongezeka. Hata hivyo, kinakabiliwa na changamoto kuu tatu. Kwanza, wananchi kuvamia ardhi ambayo ina malighafi za kiwanda; Pili, bei kubwa ya gesi ambayo inatumika kama nishati katika kuchakata saruji na Tatu, ni uingizwaji wa saruji kutoka nchi za jirani kwa mikoa ya pembezoni. Kwa kuwa, masuala yote haya yanahitaji hatua za kisera na kisheria, Kamati iliyawasilisha katika Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara pamoja na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi kwa hatua zaidi.

c) Mamlaka ya Eneo Maalum ya Uzalishaji kwa Mauzo ya Nje (EPZA)

Mheshimiwa Spika, Kamati ilitembelea eneo huru la Mauzo Nje la Benjamin Mkapa (Benjamin Mkapa Special Economic Zone). Katika eneo hilo Kamati ilitembelea kiwanda cha nguo na kiwanda cha kuzalisha kadi za simu pamoja na Kadi za Benki. Kamati ilibaini kwamba EPZA inaweza kuwa na mchango mkubwa sana katika maendeleo ya viwanda na mauzo nje ya nchi endapo italipa fidia na kuendeleza maeneo mengi zaidi nchini. Aidha, Kamati iliagiza EPZA kuwasilisha mahitaji ya fedha Bungeni ili kuona uwezekano wa kuendeleza maeneo yake. Vilevile, Serikali ilishauriwa kuondoa kodi ya ardhi katika maeneo yote ya *Special Economic Zone* (SEZ) ili kupunguza gharama za maeneo hayo.

d) Kiwanda cha Nguo cha NIDA Textile Mills

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kufanya ziara ndani ya viwanda vya nguo vya Nida ilibaini masuala yafuatayo: -

- i. Viwanda hivi vinakabiliwa na tatizo kubwa la uingizwaji wa bidhaa za nguo kwa njia ya magendo kutoka nchi za nje ambazo huua soko na kuikosha Serikali mapato yake;
- ii. Uhaba wa malighafi za pamba kipindi ambacho sio cha msimu, na hivyo kuagiza pamba nje ya nchi ambayo huongeza gharama za Uzalishaji;
- iii. Tatizo la riba za juu za Mikopo kutoka kwa mabanki ya Kibishara linaathiri mtaji wa Viwanda vya NIDA kwa asilimia kubwa; na
- iv. Kupungua kwa viwanda vya uzalishaji wa nguo na nyuzi toka viwanda 33 hadi viwanda 6.

Mheshimiwa Spika, Kamati iliishauri Serikali kupitia Wizara ya kilimo kuhakikisha kwamba pamba inapatikana kwa mwaka mzima na si katika kipindi cha msimu pekee. Vilevile, Serikali idhibiti bidhaa za magendo zinazolingizwa na hivyo kuathiri soko la ndani.

e) Kiwanda cha Viuwadudu (Tanzania Biotech Products Limited)

Mheshimiwa Spika, baada ya Kamati kutembelea Kiwanda hiki ilibaini kwamba changamoto kubwa inayokikumba Kiwanda hiki ni ufinyu wa bajeti ya utafiti na ya kulipia ithibati. Kamati iliishauri Serikali kuhakikisha inatoa fedha za kutosha ili kiwanda hiki kiweze kujiendesha kwa faida kama ilivyokusudiwa.

2.7. Mafunzo kwa Kamati

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha mwaka mmoja, Kamati ilipata mafunzo mbalimbali yenye lengo la kuwajengea uwezo na ujuzi wajumbe ili waweze kutekeleza majukumu yao. Ofisi ya Bunge kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Mipango na Taasisi zake, Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) pamoja na Programmu za Miradi ya LSP II na PFMRP zilishiriki katika kutoa mafunzo hayo. baadhi ya mafunzo ambayo Kamati ilishiriki ni kama ifuatavyo: -

- i. Mfumo wa ulipaji Serikalini (MUSE);
- ii. Utendaji kazi wa mfumo wa Mahakama pamoja na kutembelea jengo jipya la Makao Makuu ya Mahakama Dodoma;
- iii. Miongozo ya Ofisi ya Msajili wa Hazina inayohusu usimamizi wa Mashirika ya Umma;
- iv. Mfumo wa Engineering, Procurement, Construction-Financing (EPC+F);
- v. Uhimilivu wa deni la Serikali pamoja na faida na hasara za kutumia mfumo wa EPC+F katika ujenzi wa barabara nchini;
- vi. Benki kuu ya Tanzania kuhusu utendaji kazi wa Credit Reference Bureau, Mwenendo wa soko la dhamana za Serikali baada ya Benki kuu ya Tanzania kushusha viwango vya riba;
- vii. Mizania ya Benki Kuu;
- viii. Sekta ya mafuta na gesi yaliyotolewa na Shirika la Maendeleo ya Petroli (TPDC);

- ix. Mfumo wa uagizaji wa Mafuta wa Pamoja (Petroleum Bulk Procurement System) kupitia Wakala wa Uagizaji wa Mafuta kwa Pamoja (PBPA), faida na hasara zake;
- x. Namna Mamlaka ya Udhhibiti wa Huduma za Nishati na Maji (EWURA) inadhibiti bei na usambazaji wa mafuta ya petroli nchini;
- xi. Usimamizi na usalama wa mifumo ya Serikali pamoja na utekelezaji wa sera ya Taifa ya TEHAMA;
- xii. Uhimilivu wa Deni la Taifa na Viashiria vyake;
- xiii. Namna ya kuchambua na kuzitumia Taarifa za Mdhhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Serikali;
- xiv. Muundo na Majukumu ya Ofisi ya Mkaguzi Mkuu wa ndani (IAG)
- xv. Ujenzi na uendelezaji wa miundombinu iliyotolewa na wakala wa barabara vijijini na Mijini (TARURA);
- xvi. Mfumo wa manunuzi Serikali yaliyotolewa na TANEPS
- xvii. Ununuzi wa magari Serikalini yaliyotolewa na GPSA

SEHEMU YA TATU

3.0. TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU MWAKA (TAREHE 1JULAI HADI TAREHE 30 DESEMBA 2022)

3.1. Sura ya Bajeti na utekelezaji hadi Desemba, 2022

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kifungu cha 56 cha Sheria ya Bajeti Sura 439 ya mwaka 2015, Serikali iliwasilisha mbele ya Kamati Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya nusu mwaka. Katika mwaka wa fedha 2022/2023 Serikali ilipanga kukusanya na kutumia jumla ya **Shilingi trilioni 41.48**. kati ya fedha hizo jumla ya **Shilingi trilioni 26.47** zilitarajiwa kutumika kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi trilioni 15.01** kwa ajili ya matumizi ya miradi ya maendeleo. Katika kipindi cha Julai hadi Desemba, 2022 Serikali ilitoa ridhaa ya matumizi yenye jumla ya **Shilingi trilioni 19.46** sawa na **asilimia 46.9** ya lengo la kukusanya na kutumia **shilingi trilioni 41.48**. Kati ya fedha hizo **shilingi trilioni 12.29** zilitumika kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **shilingi trilioni 7.17** kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Kamati inaipongeza Serikali inayoongozwa na Mhe. Dkt Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa hatua hii ya utekelezaji kwa sababu mwenendo huu unaonyesha kwamba utekelezaji wa bajeti ya mwaka wa fedha 2022/2023 unaweza kufikia **asilimia 95**.

3.1.1. Makusanyo ya Mapato ya Ndani na

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai hadi Desemba, 2022 Serikali iliweza kukusanya mapato ya ndani na mapato ya Mamlaka ya Serikali za Mitaa jumla ya **Shilingi trilioni 13.40** sawa na **asilimia 47.8** ya

makadirio ya kukusanya na kutumia **Shilingi trilioni 28.02**. Hatua hii ni ya kupongeza kwa sababu inaonesha kwamba makusanyo ya mapato yanatarajiwa kufikia **asilimia 96** ya matarajio.

Jedwali Na. 4. Mwenendo wa Ukusanyaji wa Mapato ya Serikali (Bilioni)

Na	Chanzo	Bajeti (2022/23)	Utekelezaji Nusu Mwaka (2022/23)	Asilimia %ya bajeti
1.	Mapato ya Kodi	23,652.8	11,676.9	49.37
2.	Mapato ya Halmashauri	1,012.3	458.6	45.30
3.	Mapato yasiyo ya kodi	3,352.8	1,264.8	37.72
4.	Misaada na Mikopo kutoka nje	4,648.6	3,014.6	64.85
5.	Mikopo ya ndani	2,480.2	823.8	33.22
6.	Mikopo ya ndani roll over	3,300	1,671.5	50.65
7.	Mikopo ya masharti ya kibiashara	3,034	552.2	18.2
	Jumla	41,480.58	19,462.4	47

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

3.1.2. Ukusanyaji wa Mapato chini ya Sheria ya Msajili wa Hazina katika Kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha nusu mwaka hadi kufikia Desemba, 2022 Ofisi ya Msajili wa Hazina ilikusanya jumla ya **Shilingi bilioni 424.32** ikiwa ni sawa na **asilimia 46** ya lengo la kukusanya **Shilingi bilioni 931.93** katika kipindi hicho. Kwa mwenendo huu ni dhahiri kuwa Ofisi ya Msajili itaweza kufikia makusanyo kwa **asilimia 92 – 100**. Hata hivyo, Kamati inaishauri

Serikali kutumia vyanzo bunifu ili kupata mitaji kwa ajili ya Taasisi na Mashirika ya Umma ambayo yanachangamoto za kimtaji. Vyanzo hivyo ni kama kujiorodhesha katika Soko la Hisa la Dar-es-salaam na kuruhusu watanzania kushiriki katika uwekezaji. Vilevile, Kamati inaitaka Ofisi ya Msajili kuendelea kusimamia ufanisi na utendaji kazi wa Taasisi na Mashirika ya Umma pamoja na Kampuni ili kuimarisha makusanyo ya mapato yaliyoko katika sheria ya msajili wa hazina.

Jedwali Na. 5. Makusanyo kwa Kipindi cha Nusu Mwaka Hadi Desemba, 2022

Na.	Mapato yasiyo ya kodi	Bajeti ya Mwaka	Makusanyo Nusu Mwaka	Ufanisi Nusu Mwaka (%)
1.	Gawio	470, 516,968,799	68,125,080,540.50	14%
2.	Michango ya Asilimia 15	297,501,732,004	105,297,462,734.57	35%
3.	Mawasiliano ya TTMS	10,000,000,000	5,397,017,999.13	54%
4.	Marejesho ya Mikopo na Riba	34,152,351, 670	18,008,611,875	53%
5.	Mawasilisho Mengineyo	119,754,960,160	227,493,531,119.06	190%
JUMLA		931,926,013,633	424,321,704,268.26	46%

Chanzo: Ofisi ya Msajili wa Hazina

3.1.3. Mwenendo wa Matumizi

Mheshimiwa Spika, katika kipindi cha Julai hadi Desemba, 2022 Serikali imetoa ridhaa ya matumizi

yenye jumla ya **Shilingi trilioni 19.46** sawa na **asilimia 91.7** ya makadirio ya **Shilingi trilioni 21.22** ya nusu mwaka. Kati ya fedha hizo **Shilingi trilioni 4.48** zilitumika kwa ajili ya mishahara, **Shilingi trilioni 4.26** kwa ajili ya kugharamia deni la Serikali, **Shilingi trilioni 3.55** kwa ajili ya matumizi mengineyo na **Shilingi trilioni 7.17** zilitumika kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, aidha Serikali katika kipindi husika ililipa marejesho mbalimbali ya kodi (tax refunds) yenye thamani ya **Shilingi bilioni 590.3** ikiwa ni ufanisi wa **asilimia 165.8** ya malengo ya kulipa **Shilingi bilioni 356** katika kipindi husika. Kamati inaipongeza Serikali kwa hatua hii ambayo inaenda kurejesha mitaji na imani kwa wahusika waliokuwa wanaidai Serikali kwa kipindi kirefu.

3.2. Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2022 kwa Kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023.

Mheshimiwa Spika, mwaka 2022 Serikali ilifanya marekebisho katika sheria 35 kupitia Muswada wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2022. Mabadiliko hayo yalifanyika kwa malengo ya kutekeleza Mpango wa Kuboresha Mazingira ya Biashara Nchini (MKUMBI), uboreshaji wa mfumo wa kodi ili kupanua wigo wa ukusanyaji wa mapato ya Serikali pamoja na kutoa msamaha kwa maeneo muhimu ili kuchochea ukuaji wa sekta mbalimbali za uchumi. Hadi kufikia mwezi Desemba, 2022 maboresho hayo yalikuwa yamekusanya jumla ya **Shilingi trilioni 1.19** sawa na **asilimia 43.8** ya kukusanya **Shilingi trilioni 2.71** likiwa ni lengo la mwaka.

3.3. Uchambuzi Kuhusu Bajeti ya Serikali katika kipindi cha Nusu Mwaka 2022/2023

Mheshimiwa Spika, malengo ya ukusanyaji wa mapato haukufikiwa kutokana na sababu mbalimbali kama ifuatavyo: -

- i. Kutokuwa na mifumo ya ukusanyaji wa kodi ya biashara mtandao: Katika kipindi cha Julai hadi Desemba 2022, ukusanyaji wa kodi hii haukuweza kuanza kutokana na matengenezo ya kimfumo yaliyokuwa yanaendelea. Mfumo huu una lengo la kuwatambua, kuwasajili na kukusanya kodi kutoka kwa makampuni na wadau wengine wote wanaojihusisha na biashara mtandao;
- ii. Kupungua kwa thamani ya uingizaji wa bidhaa: Serikali ilifanya marekebisho kwenye Sheria ya Ongezeko la Thamani (VAT) kwa kurejesha kodi ya ongezeko la thamani kwenye simu janja, vishikwambi na modemu. Hatua hiyo ilisababisha kupungua kwa idadi ya simu janja na vishikwambi vilivyoingizwa nchini kwa kipindi cha mwezi Julai hadi Desemba, 2022. Hivyo, thamani ya uagizaji wa mizigo ya simu janja na vishikwambi imepungua kutoka **Shilingi bilioni 201.70** hadi **Shilingi bilioni 92.50**;
- iii. Serikali haikuweza kukusanya kodi ya mapato ya **asilimia 2** kwenye malipo yanayofanywa kwa watoa huduma wa kidijitali wa kigeni: Hii ilitokana na kutokukamilika kwa mfumo

unaosimamia usajili, uwasilishaji wa ritani na ulipaji kodi kwa watoa huduma za kidijitali wa kigeni. Mfumo huo kwa sasa umekamilika na umeanza kutumika kuanzia Januari, 2023;

- iv. Kupungua kwa uingizaji wa bidhaa za sukari kutoka nje ya nchi: katika marekebisho yaliyofanywa na Serikali ni pamoja na kutoza ushuru wa bidhaa wa shilingi 500 kwa kilo moja ya bidhaa ya sukari (sugar confectionery) zinazoingizwa kutoka nje ya nchi na zinazozalishwa hapa nchini. Katika kipindi cha Julai hadi Desemba, 2022 marekebisho haya yaliongeza mapato ya Serikali kwa **Shilingi trilioni 4.04** ikilinganishwa na lengo la **Shilingi trilioni 17.02** sawa na **asilimia 33.7** tu. Ufanisi huu umetokana na kupungua kwa uingizaji wa bidhaa za sukari kutoka nje kutoka kilo milioni 34 hadi kilo milioni 8.

Mheshimiwa Spika, Kamati imebaini kwamba, mara kwa mara Serikali hupendekeza chanzo cha mapato bila kuwa na uhakika na utayari wa namna ya ukusanyaji wake na hivyo, kuathiri utekelezaji wa bajeti. Hii inaleta matokeo hasi katika utekelezaji wa bajeti ya Serikali. Kutokana na changamoto hii Serikali ina nakisi ya **Shilingi trilioni 3.67** ambazo zingetokana na vyanzo hivyo. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kuhakikisha kuwa inapopendekeza vyanzo vya mapato inapaswa iwe imejiandaa katika utekelezaji wake.

SEHEMU YA NNE

4.0. TATHMINI KUHUSU MKOPO WA *EXTENDED CREDIT FACILITY* (ECF) KUTOKA SHIRIKA LA FEDHA LA KIMATAIFA (IMF) WA DOLA ZA MAREKANI BILIONI 1,046

Mheshimiwa Spika, Mkopo wa ECF ni mkopo uliotolewa kupitia dirisha la *Extended Credit Facility* (ECF) ambapo Tanzania ilipata **Dola za Marekani bilioni 1,046**, sawa na **Shilingi trilioni 2.4**. Mkopo huo utatolewa kwa awamu saba (7) katika kipindi cha miezi 40 kuanzia Julai 2022 hadi Julai 2025. Kwa mujibu wa makubaliano, kwa mwaka wa kwanza 2022/2023, bajeti iliyoidhinishwa na Bunge ni **Shilingi bilioni 760** ambayo itatolewa kwa awamu mbili kwa mwaka. Aidha, mkopo huu ni wa pili baada ya ule wa Rapid Credit Facility (RCF) maarufu kama mkopo wa UVIKO – 19.

Mheshimiwa Spika, mgao wa fedha za awamu ya kwanza za ECF wa jumla ya **Shilingi bilioni 349.829** ulitolewa mwezi Agosti 2022. Kiwango hiki ndicho kitakachokuwa kinatolewa kwa kila awamu katika awamu saba (7) kutegemeana na mabadiliko ya thamani ya shilingi ambapo jumla itakuwa **Shilingi trilioni 2.45**. Aidha, mgao wa awamu ya pili kwa mwaka 2022/2023 utatolewa mwezi Machi 2023 baada ya IMF kufanya tathmini ya utekelezaji wa makubaliano baina ya pande mbili. Fedha hizi ziligawanywa katika Sekta za Nishati, Kilimo, Mifugo na Uvuvi, Sekta ya huduma za Maendeleo ya Jamii (wamachinga) na Kaya maskini kupitia Mfuko wa Maendeleo ya Jamii (TASAF).

4.1. Lengo la Mkopo

Mheshimiwa Spika, mkopo uliotolewa na IMF wa ECF kupitia Dirisha la Mfuko wa Kupunguza umasikini na kukuza Uchumi (Poverty Reduction and Growth Trust - PRGT) una lengo la kurekebisha matatizo ya urari kwa nchi zenye matatizo ya urari ya muda mrefu (Protracted Balance of Payment Problem). Hivyo, lengo kuu la mkopo huu ni kuwekeza kwenye sekta za uzalishaji ambazo zinaweza kuongeza mauzo nje ya nchi na kupunguza uagizaji wa bidhaa zinazoweza kuzalishwa nchini. Mkopo huu hautakuwa na riba na utakuwa na muda wa neema (Grace Period) wa miaka 5.5.

Jedwali Na 6. Mgawanyo wa Fedha za Mkopo wa ECF kutoka IMF “000”

SEKTA	OC	DEV	JUMLA	OC %	DEV %	JUMLA %
Mifugo	10,279,568	29,720,432	40,000,000	25.7	74.3	100
Uvuvi	17,172,775	42,827,225	60,000,000	28.62	71.38	100
Kilimo	28,621,291	71,378,709	100,000,000	28.62	71.38	100
REA	73,400,000	26,600,000	100,000,000	73.4	26.6	100
Nishati	146,800,000	53,200,000	200,000,000	73.4	26.6	100
Tume ya Taifa ya Umwagiliaji	61,535,777	153,464,223	215,000,000	28.62	71.38	100
Machinga	13,235,500	31,764,500	45,000,000	41.67	58.33	100
JUMLA	351,044,911	408,955,089	760,000,000	46.19	53.81	100

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango

4.2. Masuala yaliyobainika katika uchambuzi wa Utekelezaji wa Miradi inayotekelezwa kupitia mkopo huu.

- i. Utekelezaji wa miradi kupitia mkopo huu wa miezi 40 unaweza usifikiwe kwa sababu miradi mingi iliyopokea fedha bado iko kwenye mchakato wa manunuzi;
- ii. Baadhi ya malengo hayatafikiwa kutokana na fedha za mkopo kuelekezwa kwenye maeneo ambayo hayaendani na malengo ya mkopo;
- iii. Kuna mkanganyiko wa takwimu za fedha zilizopo kwenye miradi ya maendeleo ya ECF na zile zilizopo kwenye Kitabu cha miradi ya maendeleo Volume IV. Ambapo kwenye mgawanyo inaonesha fedha za ECF ni shilingi bilioni 760 wakati kwenye kitabu cha maendeleo inaonesha ni shilingi bilioni 648;
- iv. Baadhi ya shughuli zilizopangwa kutekelezwa kupitia mkopo huu zinaweza zisiendeleo miezi 40 ya mkopo kuisha mfano fedha za mkopo kutumika kufanyia mafunzo mfano. Shilingi milioni 800 zilizotengwa kutoa mafunzo kwa wakulima 120,000;
- v. Kwa kuwa, moja ya sharti la mkopo ni kutoa fedha mara baada ya kujiridhisha na matumizi ya fedha zilizotolewa awamu iliyotangulia, kwa hali hii ya utekelezaji wake unaweza ukazidi miezi 40 kutokana na sheria ya manunuzi na usimamizi usioridhisha;
- vi. Sheria ya Manunuzi inasababisha kuchelewa kwa utekelezaji wa miradi kutokana na mchakato mrefu wa manunuzi;
- vii. kila fungu lililopokea fedha za ECF limetenga fedha ili zitumike kwa ajili ya Ufuatiliaji na Tathmini. Hata hivyo,

bado hatuna Sera ya nchi ya kitaifa wala Sheria ya Ufuatiliaji na Tathmini. Kwa hali hiyo mkopo utakapokamilika tutarejea kwenye utaratibu wa kawaida ambapo Ufuatiliaji na Tathimini (M&E) haufanyiki kama inavyotakiwa;

- viii. Baadhi ya Wizara zilionufaika na mkopo hazikuweza kubainisha mwendelezo wa miradi inayotekelezwa kwa Fedha hizi mara baada ya miradi kuisha;
- ix. Kucheleweshwa kwa misamaha ya kodi ya ongezeko la Thamani (VAT) na hivyo kusababisha ucheleweshwaji wa utekelezaji wa miradi mbalimbali; na
- x. Kwa ile miradi ambayo inatekelezwa na Wizara katika Halmashauri na itahamishiwa katika Halmashauri husika baada ya miradi kukamilika. Kamati inaishauri Serikali kuweka mikakati ya kuikabidhi Halmashauri miradi hiyo kwa ajili ya kuisimamia na kuiendesha.

Mheshimiwa Spika, endapo changamoto hizi hazitafanyiwa kazi mapema iwezekanavyo ni wazi kwamba hatutapata mgao unaofuata na lengo la mkopo huu halitafikiwa. Kama ambavyo Serikali ilitoa Mwongozo wa Manunuzi kwenye Mkopo wa Fedha za Ufadhili wa Kupambana na Ugonjwa wa UVIKO – 19 (Rapid Credit Facility – RCF) wa shilingi trilioni 1.3 ni vyema hatua hii ikachukuliwa kwenye mkopo huu.

SEHEMU YA TANO

5.0. UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE YALIYOTOKANA NA TAARIFA YA KAMATI YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI YA BAJETI KWA MWAKA 2022

Mheshimiwa Spika, Taarifa ya Kamati ya mwaka 2022 ilikuwa na jumla ya mapendekezo 19 ambayo Bunge lako liliridhia yakawa maazimio ya Bunge. Maazimio hayo yalihusu utekelezaji wa Bajeti, Sheria na miradi ya maendeleo. Aidha, maazimio yalihusu maeneo ya kiuchumi, utozaji wa kodi, usimamizi wake pamoja na vyanzo vya mapato. Kamati imefanya uchambuzi wa utekelezaji wa maazimio ya Bunge na kubaini masuala yafuatayo: -

5.1. Mafanikio katika utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kupitia kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti

Mheshimiwa Spika, Kamati inapenda kuipongeza Serikali inayoongozwa na Mheshimiwa Dkt Samia Suluhu Hassan Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kutekeleza maazimio yafuatayo ya kamati kikamilifu: -

- i. Bunge liliazimia kwamba Bajeti ya Kilimo iongezwe kwa walau **Shilingi bilioni 500**, Mhe Rais aliridhia na kuongeza Bajeti kwa takribani **Shilingi bilioni 700** na hivyo kufanya bajeti ya Wizara ya Kilimo kuwa **Shilingi bilioni 954**;
- ii. Kulikuwa na changamoto ya uhaba wa watumishi kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania na hivyo kusababisha ukaguzi kutofanyika kila mwaka, Mhe Rais aliridhia kibali cha kuajili watumishi 2100. Zoezi la kuajiri watumishi wapya linaendelea hatua kwa hatua na hivi karibuni Mamlaka ya Mapato imepokea idadi ya

watumishi 1548 na wengine zaidi ya 400 wako katika hatua ya usaili;

- iii. Kulikuwa na azimio la kutunga sheria ya Bima ya Afya kwa Wote, Mhe. Rais alisikia na muswada uko katika hatua za maboresho ili uletwe tena Bungeni baada ya kuletwa mara ya kwanza; na
- iv. Kulikuwa na Changamoto ya kutoishirikisha kamati ya Bunge ya Bajeti na Bunge kuhusu mapendekezo ya Mabadiliko ya Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya Mwaka 2004. Kwa dhati naomba nimpongeze Waziri wa Fedha na Mipango Dkt. Lameck Mwigulu Nchemba, (Mb) kwa kuhakikisha kwamba katika mwaka 2022/2023 kamati ya Bajeti inashirikishwa kikamilifu na serikali juu ya mapendekezo yake kabla ya kupelekwa kwenye jumuiya ya Afrika mashariki.

5.2. Masuala yaliyobanika katika Utekelezaji wa Maazimio ya Bunge kupitia kamati ya Bajeti

- i. Kuna baadhi ya maeneo ambayo yamekuwa na changamoto kwa miaka mingi lakini utekelezaji wake unaonyesha kwamba ama Serikali inafanya utafiti au iko katika ukusanyaji wa maoni ya wadau. Mfano changamoto katika utekelezaji wa Sheria ya PPP pamoja na uhitaji wa Sheria ya Ufuatiliaji na Tathmini;
- ii. Kuna changamoto katika kufanya maamuzi ya haraka na yenye manufaa kwa taifa mfano Utekelezaji wa MKUMBI sio wa kuridhisha na pili uanzishwaji wa Ofisi ya Mpokea Malalamiko ya Kodi “Tax Ombudsman” umekwama kutokana na kukosekana kwa kibali cha kuwahamishia watumishi katika Ofisi hiyo;

iii. Miradi ya muda mrefu haijatekelezwa na hatua iliyochukuliwa na Serikali ili kutanzua vikwazo vya utekelezaji wa miradi hiyo ni kufanya vikao. Jambo hili haliwezi kutanzua utekelezaji wa miradi hii kwa sababu limekuwa ni tatizo la muda mrefu.

Mheshimiwa Spika, Utekelezaji wa kina wa Maazimio ya Bunge kupitia kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti umeambatishwa katika **kiambatisho A** kwa rejea. Kamati itaendelea kufuatilia utekelezaji wa maazimio yaliyobaki kila wakati ili kuhakikisha kwamba yote yanatekelezwa kikamilifu.

SEHEMU YA SITA

6.0. MAONI NA MAPENDEKEZO YA JUMLA

6.1. **Mfumo wa utolewaji wa Taarifa ya Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo**

Mheshimiwa Spika, Moja ya changamoto ambayo kamati imebaini ni kwamba hakuna mfumo thabiti wa utolewaji wa Taarifa za Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo Bungeni. Hali hii husababisha miradi ya maendeleo ya muda mrefu kutotekelezwa au kutekelezwa kwa kusua sua. Kamati inaishauri Serkali kuwa na Mfumo utakaokuwa unatunza Taarifa za Jina la mradi, muda wa utekelezaji, gharama za mradi na Jina la Kampuni, mkandarasi au mzabuni anaetoa huduma. Taarifa ya mfumo huo iwe inawasilisha Bungeni walau kila baada ya miezi 3 ili Bunge liisimamie Serikali kikamilifu.

6.2. **Maafisa Ugani kutekeleza majukumu yao ya Msingi**

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua juhudi za Serikali katika kuhakikisha kwamba maafisa ugani wanatoa huduma za ugani kikamilifu. Hatua hii ni pamoja na kugawa jumla ya piki piki 2000 kwa ajili ya maafisa ugani. Hata hivyo kamati imebaini kwamba pikipiki hizo hazijaweza kutekeleza majukumu yaliyokusudiwa kutokana na kukosa mafuta na maafisa ugani kukosa vitendea kazi kama vile vifaa vya kupimia afya ya udongo. Aidha, imebainika kwamba maafisa ugani wengi wamekuwa wakipewa majukumu mengine kama vile watendaji wa kata na vijiji na hivyo kuacha majukumu yao ya msingi ya kutoa huduma ya ugani.

Kamati inaishauri Serikali kwanza kuhakikisha maafisa ugani wanafanya majukumu yao ya msingi ya ugani na pili ni kuhakikisha kwamba wanapatiwa mafuta na vitendea kazi ili watekeleze majukumu yao kikamilifu.

6.3. Elimu kuhusu Deni la Serikali na Deni la Taifa.

Mheshimiwa Spika, Katika miaka ya hivi karibuni kumekuwa na mawazo tofauti tofauti kuhusu Deni la Serikali na Deni la Taifa na hivyo kuleta upotoshaji, mkanganyiko na taharuki kweny jamii. Watu wengi bado hawana uelewa juu ya utofauti kati ya Deni la Serikali na Deni la Taifa na jinsi deni la Serikali linavyolipwa. Mfano, imefika mahali baadhi ya wanasiasa wanawatisha wananchi kwamba kila mmoja atatakiwa kulipa kiasi fulani cha fedha ili kulipa Deni la Serikali jambo ambalo siyo la kweli. Kamati inaishauri Serikali kupitia Wizara ya Fedha na Mipango, Benki Kuu pamoja na Wizara ya Elimu kuandaa mada ambayo itakuwa ni lazima kwa Wanafunzi wa Sekondari, vyuo vya ufundi na Vyuo Vikuu kufundishwa kuhusu Deni la Serikali na Deni la Taifa. Hali ikiachwa kama ilivyo hivi sasa wananchi wengi watapotoshwa na wanasiasa.

6.4. Usambazaji wa Gesi Asilia

Mheshimiwa Spika, Kumekuwa na ongezeko la bei katika nishati ya mafuta kutokana na sababu mbalimbali ikiwemo vita kati ya nchi ya Urusi na Ukraine ambayo imesababisha nishati hii kuwa adimu duniani. Kamati inatambua kwamba Serikali tayari ilishaanza utekelezaji wa mradi wa matumizi ya gesi asilia (LNG) ambao tayari umeanza kusambaza gesi hii katika

maeneo machache ya Mkoa wa Dar es Salaam na katika magari.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali ihakikishe kuwa gesi hii inasambazwa katika maeneo mengi ili kuwezesha wananchi kuanza kutumia gesi hiyo. Aidha, miundombinu ya usambazi iendeleo kujengwa ili kuhakikisha kuwa watumiaji wanaongezeka na hivyo kupunguza utumiaji wa mafuta ambayo yanaagizwa kutoka nje kwa kutumia fedha za kigeni.

6.5. Ujenzi wa Barabara kwa Mfumo wa Uhandisi, Usanifu, Manunuzi, Ujenzi na Utafutaji wa Fedha (EPC+F-Engineering Procurement Construction and Financing)

Mheshimiwa Spika, Katika Bajeti ya Mwaka wa Fedha 2022/23 Waziri wa Ujenzi na Uchukuzi alilitaarifu Bunge lako kwamba baadhi ya barabara katika mwaka huu wa fedha zitajengwa kwa kasi kwa kutumia mfumo wa EPC+F. Kamati ya Bunge ya Bajeti ilipata fursa ya kukutana na Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Wizara ya Ujenzi na Uchukuzi na kubaini kwamba matumizi ya mfumo huo hayatakuwa na matokeo ya haraka kama ilivyokusudiwa kwa sababu kuu mbili. Moja mwenye Mamlaka ya Kukopa kwa Niaba ya Serikali ni Waziri wa Fedha na Mipango kwa Mujibu wa Sheria ya Mikopo, Misaada na Dhamana za Serikali Sura ya 134 na pili ujenzi wa namna hii una athari ya moja kwa moja kwenye Deni la Serikali.

Mheshimiwa Spika, Kamati inaishauri Serikali kwamba kuliko kutumia mfumo huu ambao utachukua muda na utakuwa na gharama kubwa katika utekelezaji wa miradi ya barabara. Kamati inaishauri Serikali kutekeleza

miradi michache ya barabara na kuikamilisha kwa wakati pamoja na kuanzisha kitengo cha ukaguzi wa barabara ili kuokoa fedha za matengenezo. Endapo itaonekana kukopa ni lazima basi ni vyema mikopo iwe yenye masharti nafuu ili itekeleze miradi ya barabara za kimkakati ambazo zina tija kwa Taifa. Kuliko kutumia mfumo huu ambao unaweza kuathiri deni la Serikali kwa namna ambayo linaweza isihimilike.

6.6. Kurejea Mikataba ya Makubaliano ya Kutokutoza Kodi Mara Mbili (Double Taxation Agreement)

Mheshimiwa Spika, Hadi hivi sasa Tanzania imesaini mikataba ya makubaliano ya kutokutoza kodi mara mbili (Double Taxation Agreement) 10. Mikataba mingi ilisainiwa kati ya miaka ya 1960 na 1990. Kamati inaishauri Serikali kufanya marejeo ya mikataba hiyo na kuangalia kama kuna haja ya kuendelea na mikataba hiyo kwa ajili ya maslahi mapana ya nchi ukizingatia nyakati za sasa zimebadilika tofauti na za wakati ule hasa katika nyanja za ufanyaji biashara. Aidha, tuangalie uwezekano wa kuingia mikataba mingine ambayo itakuwa na manufaa kwa Taifa, kama ilivyofanya na Umoja wa Falme za Kiarabu (UAE) mwezi Septemba, 2022.

6.7. Matumizi ya Misamaha ya Kodi mbalimbali zilizotumiwa na Serikali ili kuchochea maendeleo

Mheshimiwa Spika, Serikali kupitia Bunge imekuwa ikifanya marekebisho mbalimbali ya Sheria za kodi ili kutoa misamaha ya kodi. Malengo ya kutoa misamaha hii ni kuleta unafuu kwa wanachi, kuchochea ukuaji wa sekta mbalimbali, kukuza sekta binafsi pamoja na

kuchochea maendeleo ya viwanda na uwekezaji nchini ikiwa ni pamoja na kusaidia miradi mikubwa ya maendeleo. Hata hivyo, kamati imebaini baadhi ya misamaha ama inatumika vibaya au haifikii malengo yaliyokusudiwa. Hivyo, Kamati inaishauri Serikali kufanya tathimini ya malengo ya misamaha ya kikodi iliyotolewa endapo imefikia malengo yaliyokusudiwa.

6.8. Mfumo wa Usimamizi wa Mikopo ya asilimia 10 Ten Percent Loan Management Information System (TPLMS)

Mheshimiwa Spika, Kamati inatambua juhudi za Ofisi ya Rais – TAMISEMI kwa kuanzisha Mfumo wa Usimamizi wa Mikopo ya asilimia 10 unaoitwa *Ten Percent Loan Management Information System (TPLMS)* kwa lengo la kuboresha usimamizi na utoaji wa taarifa za shughuli zinazofanywa na vikundi. Pamoja na kwamba mfumo huo umeleta changamoto kwa watumiaji kama vile kutopatikana katika maeneo mbalimbali na baadhi ya walengwa wenye elimu ndogo kuhusu matumizi ya tehama kushindwa kuingia kwenye mfumo bado mfumo huu utakuwa na manufaa. Kamati imebaini kwamba changamoto kubwa ya marejesho ya mikopo ni shughuli zinazokopewa, uelewa mdogo wa wakopaji kuhusu uendeshaji wa biashara na matumizi ya mikopo yasiyokusudiwa. Aidha, imebainika mikopo hii inasimamiwa na afisa maendeleo ya jamii ambao hana taaluma yoyote kuhusiana na suala la mikopo.

Mheshimiwa Spika, hivyo Kamati inaishauri Serikali kwanza kuhakikisha kila Halmashauri inakuwa na afisa mikopo na pili ni kutoa elimu na kuwashauri wakopaji ili

kuwezesha kufanya marejesho. Uwepo wa mfumo hauwezi kuleta uhakika wa kufanyika kwa marejesho.

- 6.9. **Utengaji wa fedha za maendeleo kwenye Halmashauri Mheshimiwa Spika**, Kamati imebaini kwamba kuna baadhi ya Halmashauri ambazo zimekuwa zikichangia chini ya **asilimia 10** ya kwa ajili ya mikopo ya Wanawake, Vijana na Watu Wenye Ulemavu. Moja ya sababu zilizotajwa ilikuwa ni baadhi ya Halmshauri hizo kutokuwa na uwezo wa kuchangia **asilimia 40** ya fedha za ndani kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo inayojumuisha **asilimia 10**. Hii imepelekea kuongezwa kundi la Halmshauri ambazo zina mapato ya chini ya **Shilingi bilioni 2** kuanza kuchangia **asilimia 20** badala ya **asilimia 40** ya Mapato ya Ndani kwa ajili ya Maendeleo katika nusu ya kwanza ya mwaka 2023/2024. Kutokana na changamoto hiyo Ofisi ya Rais TAMISEMI wameamua kuongeza kundi la Halmashauri ambazo zitachangia **asilimia 20** ya mapato ya ndani kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, Kuongeza kundi hili hakuondoi tatizo la msingi la Halmashauri kutotenga **asilimia 10** ambayo ni takwa la kisheria. Hivyo Kamati inaendelea kuisistizia Ofisi ya Rais TAMISEMI ihakikishe kuwa Halmashauri zote kulingana na kundi zilizopo zinachangia **asilimia 10** ya mikopo kwa wanawake, vijana na watu wenye ulemavu kama Sheria inavyotaka. Aidha, Serikali ione haja ya kuziwezesha Halmshauri ambazo zina hali mbaya ya makusanyo na wakati huo huo zina fursa nyingi za kiuchumi ili nazo ziweze kujikwamua kiuchumi na kuongeza ukusanyaji wa mapato. Vilevile, Serikali

ifanye tathmini fursa za kiuchumi kwa kila wilaya (economic district survey) na kuangalia ni uwekezaji gani unatakiwa kwenye wilaya ipi ili kuongeza mapato.

SEHEMU YA SABA

7.0. MAONI NA MAPENDEKEZO MAHUSUSI

Mheshimiwa Spika, baada ya uchambuzi wa kina kuhusu utekelezaji wa majukumu ya Kamati pamoja na utekelezaji wa Bajeti ya Serikali, Kamati ina maoni na mapendekezo yafuatayo: -

7.1. **Serikali iandae Mpango wa Uhitaji wa Rasilimali Watu kwa ajili ya Maendeleo ya Uchumi.**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Serikali haina mpango wa Taifa unao onyesha mahitaji ya rasilimali watu kwa Taifa ambao ungekuwa nyenzo ya mgawo wa Mikopo ya Elimu ya Juu.

NA KWA KUWA, hivi sasa Serikali inatumia wastani wa **Shilingi billioni 573** kwa ajili ya mikopo ya elimu ya juu. Mpango huo utaiwezesha Serikali kuwa na kanzi data ya mahitaji ya Taaluma ili kuwe na ulinganifu wa wataalamu wanaohitajika kulingana na kasi ya ukuaji wa uchumi. Vilevile, mpango huu utaiwezesha Serikali kuelekeza fedha zaidi kwenye taaluma zinazohitajika katika vyuo vya kati na vya juu

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba, Serikali iandae Mpango wa Uhitaji wa Rasilimali watu ili taaluma zinazozalishwa katika vyuo vikuu na vya kati ziendane na maendeleo yetu ya uchumi na ndio uwe nyenzo kuu ya kugawanya fedha za mikopo wa Elimu ya Juu. Hatua hii itasaidia kupunguza tatizo la ajira kwa kujiajiri wao wenyewe ili kuondokana na wahitimu kuwa na taaluma ambazo hazina soko.

7.2. **Vijana wanaojiunga na Jeshi la Kujenga Taifa (JKT)**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Vijana wanaojiunga na Jeshi la Kujenga Taifa JKT wapo wa aina 2. Wapo wanaojiunga kwa mujibu wa Sheria na wapo wanaojiunga kwa kujitolea. Changamoto kubwa iliyopo ni kukosekana kwa ajira mara baada ya kumaliza muda wao wa miaka mitatu hasa hawa ambao wako katika kundi la kujitolea.

NA KWA KUWA, Serikali kupitia Wizara zake kama Wizara ya Kilimo inataka kuanzisha mchakato wa kuwapatia mitaji na mashamba vijana mbalimbali ili kujikwamua kimaisha na hatimaye kuchechemua uchumi. Aidha, Kampuni ya Suma JKT huajiri wafanyakazi kila mwaka kwa kutoa Tangazo hadi kwa wale ambao hawapo makambini.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia masuala yafuatayo: -

- i. Kwanza ni kwa Wizara ya Kilimo kuanza na vijana ambao wako katika makambi mbalimbali ya jeshi kwa kujitolea;
- ii. SUMA JKT wanapotangaza ajira za walinzi waanze kwanza na Vijana waliopo katika makambi ya jeshi wenye sifa stahiki ambao wanakaribia kumaliza mikataba na endapo hawatoshi ndipo watafutwe wengine.

Mheshimiwa Spika, Hatua hii itasaidia kuondoa changamoto ya ajira kwa vijana wanaoenda jeshini kwa kujitolea.

7.3. Mifumo ya TEHAMA ya kukusanyia mapato kutosomana Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, bado kuna changamoto ya kutosomana kwa mifumo ya ukusanyaji wa mapato ya Mamlaka ya Mapato na Taasisi pamoja na Wizara kama vile TPA na Ofisi ya Rais Tamisemi. Kutosomana kwa mifumo kumesababisha kupotea kwa mapato ya Serikali na Ukaguzi wa Kodi (Tax Audit) kuwa mgumu.

NA KWA KUWA, Serikali imekuwa ikiendelea kujenga mifumo mbalimbali bila kuihuisha ili isomane na hivyo bado changamoto ya upotevu wa mapato ya Serikali inaendelea kuwepo.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia masuala yafuatayo;

- i. Serikali kufanya uchambuzi wa mifumo yote ya Serikali ya ukusanyaji wa mapato ili kuihuisha pamoja na kuiunganisha ili isomane. Hatua hii itapunguza upotevu wa mapato ya Serikali; na
- ii. Serikali kutenga jumla ya **Shilingi billioni 560** kwa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ili wahuisha mifumo yao na kuiunganisha kwa ajili ya kukusanya mapato ya Serikali kikamilifu.

7.4. Mkopo wa Asilimia 10 kwa Wanawake, Vijana wa Watu Wenye Ulemavu.

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290 inaitaka kila Halmashauri kutenga **asilimia 10** ya mapato yake ya ndani kwa ajili ya mikopo kwa vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu.

NA KWA KUWA, suala hili ni takwa la kisheria Kamati imebaini kuwepo na masuala yafuatayo yanayokiuka sheria:

- i. Kuna Halmashauri zimekuwa zikijumuisha deni la kutotenga **asilimia 10** kwa mwaka wa fedha uliopita kwenye **asilimia 10** ya mikopo ya mwaka husika ili ama zionekane zimevuka lengo au zionekane zimefikia lengo tofauti na sheria inavyotaka; na
- ii. Halmashauri nyingine zimekuwa zinatoa chini ya kiwango cha asilimia 10 ya mapato ghafi, Mfano wa Halmashauri hizo ni Halmashauri ya Kibaha asilimia 3, Halmashauri za Wilaya ya Morogoro, Chato, Bukombe, Masasi na Nkasi zilichangia asilimia 5.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia Halmashauri zote kufuata utaratibu wa kisheria uliopo katika kutenga **asilimia 10** ya mkopo kwa ajili ya vikundi vya wanawake, vijana na watu wenye ulemavu. Aidha, hatua zichukuliwe kwa zile Halmashauri ambazo hazitafikia lengo hali ikiwa imekusanya mapato.

- 7.5. **Shirika la Hifadhi la Taifa - TANAPA Kuongezewa Hifadhi Mheshimiwa Spika, KWA KUWA**, mwaka 2019 Serikali iliongezea Shirika la Hifadhi la Taifa (TANAPA) hifadhi mpya 6 na hivyo kufanya idadi ya hifadhi zinazosimamiwa na TANAPA kuwa 22. Vilevile, TANAPA iliongezewa Ofisi za Kanda 4, Vituo 5 vya Malikale na Ofisi Unganishi. Pamoja na ongezeko hilo la majukumu mapya bajeti ya uendeshaji ya Mamlaka ilibaki ile ile.

NA KWA KUWA hatua hii imeathiri utekelezaji wa majukumu ya Shirika kwa sababu ya ukomo wa bajeti ambao umekuwa hauendani na ongezeko la majukumu ya Shirika. Mfano bajeti ya uendeshaji kwa mwaka 2019/2020 ilikuwa ni **Shilingi bilioni 105** katika mwaka huo huo eneo la usimamizi liliongezeka kutoka kilometa za mraba 47,471 hadi kufikia kilometa za mraba 104,578. Aidha, pamoja na ongezeko hilo, bajeti ya uendeshaji wa Shirika kwa mwaka wa fedha 2022/2023 imebakia sawa na iliyotengwa kwa mwaka wa fedha 2019/2020 ambacho ni kiasi cha **Shilingi bilioni 105** ukilinganisha na mahitaji halisi ya fedha kiasi cha **Shilingi bilioni 222** na Fedha za Maendeleo kiasi cha **Shilingi bilioni 120** kwa mwaka.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia TANAPA kuongezewa kiasi cha fedha **Shilingi bilioni 170** katika bajeti ya mwaka 2023/2024. Kati ya fedha hizo **Shilingi bilioni 100** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na **Shilingi bilioni 70** kwa ajili ya miradi ya maendeleo. Hatua hii itawezesha TANAPA kukidhi mahitaji ya msingi. Hatua hii sio tu itawezesha TANAPA kutekeleza shughuli zake lakini vilevile tunaunga mkono juhudi za Mheshimiwa Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan kupitia *Royal Tour* katika kuongeza utalii na kuvutia wawekezaji nchini katika sekta hiyo.

- 7.6. **Uanzishwaji wa Mfuko wa Dharura (Contingency Fund)**
Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, Sheria ya Bajeti sura ya 439 katika vifungu vya 35, 36,37,38 na 39 inaelezea kuhusu umuhimu wa Serikali kuwa na mfuko wa dharura (Contingency fund) pamoja na utaratibu wa matumizi ya fedha katika Mfuko huo.

NA KWA KUWA, Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 kifungu namba 140 (1a-b) na (2) imesisitiza juu ya uanzishwaji wa mfuko wa dharura pamoja na taratibu za uendeshaji wa mfuko huo.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba Serikali ianzishe mfuko wa dharura na kutenga fedha kama sheria inavyoelekeza kwa ajili ya kukabiliana na dharura zitakazojitokeza.

7.7. Usimamizi wa Mapato na Matumizi ya Serikali

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA, katika kipindi cha Julai hadi Juni 2022, Serikali ilikusanya jumla ya **Shilingi trilioni 36.92** kutoka vyanzo vyote sawa na **asilimia 97.2** ya bajeti nzima ya Serikali.

NA KWA KUWA, Katika mwaka wa fedha 2021/2022 hamisho la fedha ndani ya fungu (Reallocation Within Votes) kwa mafungu mengi ya Serikali limezidi **asilimia 7** kinyume na Sheria ya Bajeti ya Mwaka 2015. Aidha, kati ya mafungu 86 yaliyofanyiwa uhamisho wa fedha mafungu 50 yalizidi **asilimia 7** likiwemo fungu namba 46 ambalo uhamisho wake ni **asilimia 63.33** ya Bajeti iliyotengwa. Hali hii inamaanisha kwamba matumizi haya akisi mapato yaliyopangwa (tazama **kiambatisho B**).

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba Serikali ihakikishe uhamisho wa fedha kati ya mafungu na ndani ya mafungu unafanyika kwa kuzingatia matakwa ya Sheria ya Bajeti na kanuni zake.

7.8. Kuiwezesha Kampuni ya Taifa ya Mbolea (Tanzania Fertilizer Company – TFC)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA mahitaji ya mwaka ya mbolea ni tani 698,260 mbolea ambayo inapatikana nchini kwa ajili ya matumizi ni tani 480,848 sawa na upungufu wa tani 217,412 hivyo kuna wakulima wengi wanakosa mbolea za kupandia na kukuzia kutokana na uhaba. Aidha, uzalishaji wa ndani wa mbolea ni **asilimia 6** tu ya mahitaji yote.

NA KWA KUWA Serikali imetenga **Shilingi bilioni 150** kwa ajili ya ruzuku ya mbolea kwa wakulima wote nchini. Vilevile Serikali ilianzisha Kampuni ya Mbolea Tanzania (Tanzania Fertilizer Company – TFC) mwaka, 1968 yenye madhumuni ya Kuzalisha, kuhifadhi na kusambaza aina zote za mbolea; pamoja na Kuagiza, kununua, kuuza ndani na nje ya nchi bidhaa za mbolea aina zote zinazozalishwa na kampuni au Watengenezaji wengine.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba Serikali iwezeshe Kampuni ya Taifa ya Mbolea (TFC) kwa mtaji wa **Shilingi bilioni 60** ili iweze kununua mbolea toka kwa wazalishaji moja kwa moja kuliko hali ilivyo sasa, ambapo Kampuni hii inalazimika kununua mbolea toka kwa mawakala.

7.9. Kurejesha Tume ya Taifa ya Mipango (Planning Commission)

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Tume ya Taifa ya Mipango katika nchi yoyote ndio chombo kikuu cha kupanga maendeleo na kuratibu masuala yote yanayohusu mipango ya nchi na uzoefu unaonesha ili

Taifa liendeleo ni lazima liwe na Tume ya Mipango. Mfano Mataifa ya Asia (Asian Tigers) yamefanikiwa kimaendeleo kwa kuwa na Tume za Mipango thabiti.

Mheshimiwa Spika, NA KWA KUWA Serikali ipo katika mchakato wa kuirejesha Tume ya Taifa ya Mipango.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba pamoja na dhamira ya Serikali ya kuirejesha Tume ya Taifa ya Mipango, Serikali irejesha Sheria ya Tume ya Mipango “Planning Commission Act (Cap 314)” kupitia Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2023 kama ilivyoondolewa kupitia Sheria hiyo ya Mwaka 2018 wakati ikiendelea na mchakato mwingine.

7.10. **Nyongeza ya Fedha kwa Ajili ya Kutekeleza Miradi ya Kipaumbele ya Sekta ya Anga**

Mheshimiwa Spika, KWA KUWA Serikali imewekeza katika Sekta ya anga ikiwa ni pamoja na ununuzi wa takribani ndege 11 kupitia Shirika la Ndege la Taifa (ATCL) ili kuvutia kuvutia uwekezaji na watalii. Aidha, ili juhudi hizi zizae matunda yaliyotarajiwa lazima ziende sanjari na kuwa na miundombinu wezeshi katika viwanja vyetu vya ndege. Mamlaka ya Viwanja vya Ndege (TAA) ambayo ndio yenye jukumu la kusimamia, kuendesha na kuendeleza viwanja vya Ndege nchini inakabiliwa na changamoto kubwa ya kibajeti.

NA KWA KUWA, Kukosekana kwa miundombinu muhimu kunasababisha ndege za ATCL kulazimika kupaki inapofika muda wa usiku kutokana na sababu mbalimbali. Mathalani kukosekana kwa taa katika viwanja vya ndege na kukosekana kwa mifumo muhimu

pamoja na minara ya kuongozea ndege (Control Tower). Hali hii inasababishwa na kukosekana kwa fedha za kutosha kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo hasa za uendelezaji wa viwanja vya ndege.

KWA HIYO BASI, Bunge linaazimia kwamba Mamlaka ya Viwanja vya Ndege (TAA) kuongezewa bajeti ya maendeleo katika mwaka wa fedha 2023/2024 ya jumla ya **Shilingi bilioni 45,559,857,841**, kwa ajili ya kutekeleza miradi ifuatayo:-

- i. Uendeshaji wa Jengo la Tatu la Abiria **Shilingi bilioni 20,280,465,539;**
- ii. Kukamilisha Ujenzi wa Jengo la Abiria na Miundombinu yake katika Kiwanja cha Ndege cha Mwanza **Shilingi bilioni 7,224,737,722;**
- iii. Usimikaji wa Mfumo wa Taa za Kuongozea Ndege (AGL System) katika Kiwanja cha Ndege cha Arusha **Shilingi bilioni 7,083,654,580;**
- iv. Ujenzi wa Jengo la Kuongoza Ndege (Control Tower) na miundombinu yake katika Kiwanja cha Ndege cha Bukoba **Shilingi bilioni 2,220,000,000;**
- v. Ujenzi wa Jengo la Abiria na Miundombinu yake katika Kiwanja cha Ndege cha Mtwara **Shilingi bilioni 7,251,000,000;** na
- vi. Ununuzi wa Mtambo wa Zimamaoto kwa Kiwanja cha Ndege cha Arusha **Shilingi bilioni 1,500,000,000.**

SEHEMU YA NANE

8.0. MAFANIKIO NA CHANGAMOTO ZA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA KAMATI

8.1. **Mafanikio katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati Mheshimiwa Spika**, katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati ilipata mafanikio yafuatayo; -

- i. Kupokea, kujadili na kutoa mapendekezo ya mabadiliko ya Sheria mbalimbali za kodi kupitia Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2022 iliyokuwa na jumla ya Sheria 38;
- ii. Kupitia mgawanyo wa fedha za mkopo kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa wa **Shilingi trilioni 2.4** (Extended Credit Facility – ECF) pamoja na utekelezaji wa miradi kupitia mkopo huo;
- iii. Kufanya mdahalo wa Bunge zima kuhusu masuala ya uchumi pamoja na kujadili mapendekezo ya Mapato na Matumizi ya Serikali ya mwaka wa fedha 2022/2023;
- iv. Kamati ilishauri Serikali na ilikubali kuanzisha utaratibu wa utozaji wa kodi wa kijiditali;
- v. Kamati iliishauri Serikali na ikakubali kuongeza fedha za Maendeleo kwenye fungu 45 la Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) pamoja na fungu 23 Mhasibu Mkuu wa Serikali katika bajeti ya mwaka wa fedha 2022/2023;
- vi. Kamati iliishauri Serikali na ikakubali kuanzisha mchakato wa mabadiliko ya Sheria ya Manunuzi Sura ya 410;

- vii. Kamati iliishauri Serikali na ikakubali kuiongezea Wizara ya Kilimo bajeti hadi kufikia kiasi cha **Shilingi bilioni 954** katika bajeti ya mwaka wa fedha 2022/2023;
- viii. Kamati iliishauri Serikali na ikakubali kuanzisha mchakato wa utwaaji wa maeneo yanayolizunguka Bunge la Tanzania;
- ix. Kamati iliishauri Serikali kuhusu mapendekezo juu ya mabadiliko ya Sheria ya Forodha ya Jumuiya ya Afrika Mashariki ya mwaka 2004 (East Africa Customs Management Act - ECMA);
- x. Kamati iliharakisha mchakato wa kufanya marejeo ya mikataba 39 ya miradi ya umeme vijijini inayotekelezwa na Wakala wa Umeme Vijijini (REA) baada ya kukwama kwa muda mrefu;
- xi. Kusimamia utekelezaji wa miradi kupitia mifuko iliyozingirwa (Ring Fenced Fund), Mfuko wa Maendeleo ya Reli, Mfuko wa Maendeleo ya Barabara, Mfuko wa Maji, Mfuko wa Mawasiliano kwa wote (UCSAF) na Mfuko wa Maendeleo ya Umeme Vijijini;
- xii. Kuwasilisha Bungeni jumla ya Taarifa sita. Taarifa hizo ni kama ifuatavyo:
 - a) Taarifa kuhusu Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Fedha na Mipango na Mafungu yaliyo chini yake kwa mwaka unaoishia 2021/2022 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka 2022/2023;
 - b) Taarifa kuhusu Utekelezaji wa Mfuko wa Bunge, Mahakama na Ofisi ya Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (NAOT) kwa mwaka

2021/2022 pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya mifuko hiyo kwa mwaka wa fedha 2022/2023

- c) Taarifa kuhusu Hali ya Uchumi wa Taifa kwa mwaka 2021, Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2021/2022, Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka 2022/2023 pamoja na Mapendekezo ya Serikali kuhusu Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2022/23;
 - d) Taarifa kuhusu Maoni ya Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha kwa mwaka 2022 (The Finance Bill, 2022);
 - e) Taarifa kuhusu Maoni ya Kamati kuhusu Muswada wa Marekebisho ya Sheria mbalimbali za Fedha Na. 13 wa mwaka 2022; na
 - f) Taarifa kuhusu Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo ya Taifa wa Mwaka 2023/2024;
- xiii. Kamati ilifanikiwa kupokea jumla ya Taarifa 64 ambapo ilizijadili na kuzichambua na kuzitolea mapendekezo mbalimbali;
- xiv. Kamati ilifanikiwa kukutana na Wizara za Serikali zaidi ya 15, Mamlaka zaidi ya 13, Taasisi zaidi ya 12 pamoja na Kampuni zaidi ya 4 za Serikali ili kupitia, kujadili na kutoa mapendekezo na ushauri katika masuala mbalimbali; na
- xv. Kamati ilifanikiwa kukutana na wadau zaidi ya 33 kutoka Sekta binafsi na Taasisi za utafiti na kupokea, kujadili na kusikiliza Maoni na Mapendekezo mbalimbali kuhusu masuala ya kodi na Sera za fedha.

8.2. Changamoto katika Utekelezaji wa Majukumu ya Kamati

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu mbalimbali, Kamati ilikabiliwa na changamoto zifuatazo: -

8.2.1. Changamoto ya Kanuni ya Uwasilishaji wa Taarifa ya Muswada wa Sheria ya Fedha

Mheshimiwa Spika, pamoja na kwamba Kanuni ya 93(2) inaelekeza Muswada wa Sheria unapaswa kumfikia Katibu wa Bunge katika muda usiopungua siku ishirini na moja kabla ya Muswada huo kusomwa Bungeni kwa mara ya kwanza isipokuwa kwa Muswada uliowasilishwa kwa hati ya dharura. Uzoefu unaonesha kwamba Muswada wa Sheria ya Fedha haujawahi kutekeleza matakwa hayo ya kikanuni kwa zaidi ya miaka 4. Hivyo, husababisha Kamati kuwa na kipindi kifupi cha kuchambua, kujadili na kushauri mapendekezo ya Muswada huo kabla haujawa Sheria. Kamati inashauri kwamba, Serikali itekeleze matakwa ya Kanuni ili Kamati iweze kutekeleza shughuli yake kikamilifu.

8.2.2. Changamoto ya Muda wa uwasilishaji wa Taarifa ya Kamati, Taarifa kuhusu Hali ya Uchumi, Mpango na Bajeti ya Serikali

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 69(c) ya Kanuni za Bunge Toleo la Juni, 2020 inaelekeza kwamba Mwenyekiti anayewasilisha maoni ya Kamati atayawasilisha kwa muda usiozidi dakika thelathini. Kutokana na ukubwa wa

Taarifa ya Kamati kuhusu Hali ya Uchumi, Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka husika, muda wa dakika thelathini hautoshi kwa Kamati kuwasilisha maoni yake kikamilifu. Kamati inapendekeza ni vyema Kanuni hii ikafanyiwa marekebisho ili kuongeza muda kutoka dakika thelathini ilivyo hivi sasa hadi dakika sitini wakati wa usomaji wa Taarifa hii.

8.2.3. Ucheleweshwaji wa Taarifa kutoka Serikalini

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni 136(8) Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti imejiwekea utaratibu wa kuzitaka Wizara, Idara na Wakala wa Serikali kuwasilisha Taarifa zake Ofisi ya Bunge si chini ya siku tatu kabla ya kikao husika. Pamoja na utaratibu huo kumekuwa na changamoto ya uwasilishaji wa Taarifa mbele ya Kamati, hivyo kupelekea Kamati kushindwa kuchambua na kuishauri Serikali kikamilifu. Kamati inashauri kwamba ni vyema Serikali ikafuata utaratibu wa kuwasilisha Taarifa siku tatu kabla ya kikao husika ili kuiwezesha Kamati kupata muda wa kutosha wa kuchambua na kushauri juu ya Taarifa hizo.

8.2.4. Tofauti ya Takwimu baina ya Wizara na Taasisi za Serikali

Mheshimiwa Spika, katika utekelezaji wa majukumu yake, Kamati imebaini kwamba kuna tofauti ya takwimu zinazowasilishwa kati ya Wizara na Taasisi za Serikali. Mfano, Ofisi ya Taifa ya Takwimu iliwasilisha Taarifa kuhusu idadi ya vijiji vilivyopata Umeme ni 10,312 badala ya 9,787

kama ilivyowasilishwa na Wakala wa Umeme Vijijini (REA). Kamati inashauri Serikali kuwa na mfumo unaotoa Taarifa sahihi ili kuondoa mkanganyiko wa tofauti ya takwimu katika eneo linalofanana.

SEHEMU YA TISA

9.0. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, naomba nihitimishe kwa kukushukuru kwanza wewe Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson, Mb Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, pamoja na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu, Mb Naibu Spika kwa miongozo yenu ambayo mmekuwa mkiipatia Kamati na hivyo kuiwezesha kutekeleza majukumu yake kwa ufanisi. Pili, napenda kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba, Mb Waziri wa Fedha na Mipango na Naibu Waziri wake Mheshimiwa Hamad Hassan Chande, Mb kwa ushirikiano wao ambao wamekuwa wakitoa kwa Kamati katika kipindi chote cha vikao vya Kamati. Nawashukuru pia wataalam wote kutoka Wizara ya Fedha na Mipango wakiongozwa na Dkt. Natu Mwamba Katibu Mkuu ambao walishirikiana na Kamati.

Mheshimiwa Spika, pia napenda kumshukuru Mhe. Omari Kigua, Mb na Makamu Mwenyekiti pamoja na Wajumbe wa Kamati hii kwa umahiri, umakini na ushirikiano wao walionipatia wakati wote wa kutekeleza shughuli za Kamati. Aidha, nawapongeza kwa michango yao, maoni na ushauri ambao umesaidia katika kuhakikisha kuwa Kamati inasimamia Serikali ipasavyo. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kwa majina kama ifauatavyo: -

1. Daniel Baran Sillo, Mb – Mwenyekiti
2. Mhe. Omari Mohamed Kigua, Mb – M/Mwenyekiti
3. Mhe. Ali Hassan Omar King, Mb
4. Mhe. Issa Jummanne Mtemvu, Mb
5. Mhe. Oran Manase Njeza, Mb

6. Mhe. Josephat Sinkamba Kandege, Mb
7. Mhe. Leah Jeremiah Komanya, Mb
8. Mhe. Joseph George Kakunda, Mb
9. Mhe. Riziki Said Lulida, Mb
10. Mhe. Shally Josepha Raymomd, Mb
11. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb
12. Mhe. Esther Nicholas Matiko, Mb
13. Mhe. Jonas William Mbunda, Mb
14. Mhe. Mariam Madalu Nyoka, Mb
15. Mhe. Shamsi Vuai Nahodha, Mb
16. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb
17. Mhe. Kwagilwa Reuben Nhamanilo, Mb
18. Mhe. Abbas Gulam Tarimba, Mb
19. Mhe. Amina Iddi Mabrouk, Mb
20. Mhe. Zaytun Seif Swai, Mb
21. Mhe. Mariam Nassoro Kisangi, Mb
22. Mhe. Dkt. Charles Stephen Kimei, Mb

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa lakini si kwa umuhimu, napenda kuishukuru Sekretarieti yote ya Bunge chini ya Uongozi thabiti wa Bi. Nanelwa Mwihambi, *ndc* Katibu wa Bunge kwa ushirikiano wao katika kufanikisha shughuli za Kamati, Mkurugenzi wa Idara ya Bajeti Ndg. Michael Kadebe, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Emmanuel Rhobi, Makatibu wa Kamati Ndg. Maombi Kakozi, Ndg. Wilfred Akasi, Ndg. Lilian Masabala na Ndg. Trifina Tanzania pamoja na Msaidizi wa Kamati Ndg. Fadhati Kamote kwa kuratibu vyema shughuli za Kamati pamoja na kutoa ushauri wa kitaalamu ulioweza kufanikisha kazi za Kamati. Aidha, napenda kuwashukuru Watendaji wote wa Idara na

Vitengo katika Ofisi ya Bunge, kwa kuhakikisha kwamba shughuli za Kamati zinafanyika kama zilivyokusudiwa.

Mheshimiwa Spika, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu sasa lipokee na kujadili Taarifa hii na hatimaye kukubali maoni, ushauri na mapendekezo ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, Naomba kutoa hoja.

Daniel Baran Sillo, Mb

MWENYEKITI

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

06 Februari, 2023

UTEKELEZAJI WA MAAZIMIO YA BUNGE KUTOKANA NA TAARIFA YA MWAKA YA SHUGHULI ZA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA BAJETI FEBRUARI 2022

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
1.	<p>Utekelezaji wa Sheria ya Mawasiliano na Kielektroniki (EPOCA)</p> <p>Bunge liliiazimia kwamba, Kampuni za simu ambazo bado hazijaorodheshwa kwenye soko la Hisa la Dar es Salaam ziorodheshwe ili Watanzania waweze kushiriki katika uwekezaji kwenye Sekta ya mawasiliano kama sheria inavyoelekeza.</p>	<p>Marekebisho ya Sheria ya Mawasiliano ya Kielektroniki na Posta yaani <i>the Electronic and Postal Communications Act (EPOCA)</i> ya mwaka 2017 yanazitaka kampuni za simu kuuza asilimia ishirini na tano (25%) ya hisa kwa umma na kuorodheshwa katika Soko la Hisa. Aidha, Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kupitia Sheria ya Fedha yaani <i>the Public Finance Act</i> ya Mwaka 2020, ilifanya mabadiliko ya Sheria ya EPOCA, ambapo matakwa ya kuuza hisa kwa umma na kuorodheshwa katika soko la hisa yameondolewa kwa kampuni za simu ambazo Serikali inamiliki hisa kwa asilimia 25 au zaidi; na kampuni za simu zinazotoa huduma ya minara ya simu.</p> <p>Ili kampuni iweze kuuza hisa kwa umma na kuorodheshwa kwenye Soko la Hisa ni lazima itimize masharti kama yaliyoainishwa kwenye Sheria ya EPOCA pamoja na Kanuni za Masoko ya Mitaji na Dhamana zilizotolewa chini ya Sheria ya Masoko ya Mitaji na Dhamana. Pamoja na mambo mengine, Kanuni hizi zinataka kampuni zinazouza hisa kwa umma kuwa na taarifa za hesabu zilizokaguliwa zinazoonyesha kuwa kampuni ina urari chanya yaani <i>positive networth</i> ambapo kampuni inakuwa na mali zinazozidi madeni.</p> <p>Ifuatayo ni taarifa kuhusu hatua zilizofikiwa na kampuni husika:</p> <p>(i) Kampuni ya Vodacom Kampuni ya Vodacom iliiza hisa kwa umma na kuorodheshwa katika Soko la Hisa la Dar es Salaam tarehe 15 Agosti 2017 baada ya kukidhi matakwa ya EPOCA na sheria na kanuni za uuzaji hisa katika Soko la Hisa.</p> <p>(ii) Kampuni za TTCL, AIRTEL na HTT Infracore (Helios Towers) Kampuni ya TTCL ni shirika la umma linalomilikiwa na serikali kwa asilimia 100 na Kampuni ya Simu ya Airtel inamilikiwa na Serikali ya Jamhuri wa Muungano kwa asilimia 49. Kwa mantiki hii, TTCL na Airtel zimeondolewa katika orodha ya kampuni za simu zinazotakiwa kukidhi matakwa ya Sheria ya EPOCA kama ilivyorekebisha na Sheria ya Fedha ya Mwaka 2020. Aidha, marekebisho hayo ya Sheria yameiondoa Kampuni ya HTT Infracore (Helios Towers) inayoshughulika na utoaji wa huduma ya minara ya simu.</p> <p>(iii) Kampuni za MIC TANZANIA LIMITED (TIGO) na ZANTEL Kampuni ya TIGO imenunua asilimia 100 ya hisa za Kampuni ya ZANTEL. Baada ya Kampuni ya TIGO kununua hisa za Kampuni ya ZANTEL, kampuni ya TIGO imewasilisha maombi Mamlaka ya Udhubiti wa Mawasiliano (TCRA) ili kutumia masafa ya ZANTEL. Aidha, muundo wa umiliki wa kampuni ya TIGO na ZANTEL umebadilika baada ya Kampuni ya Millicom International ya nchini Luxembourg ambayo ilikuwa inamiliki kampuni za TIGO kwa asilimia 98.5 mpaka tarehe 6 Aprili 2022, ambapo mauzo ya hisa yalikamilika kati ya Axian Group, Madagascar na Millicom International, Luxembourg. Kufuatia mabadiliko ya umiliki wa TIGO na ZANTEL, kampuni hizi zinatakiwa kukamilisha matakwa ya Sheria ya EPOCA ifikapo 2025.</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
		<p>(iv) Kampuni ya Viettel Tanzania Limited (Halotel) Kampuni ya Viettel (Halotel) inaendelea na mchakato wa kukidhi mataakwa ya Sheria ya EPOCA. Uchambuzi wa taarifa za hesabu zilizokaguliwa unaonyesha kuwa Halotel ina urari hasi yaani <i>negative networth</i>. Kampuni ya Halotel imepewa maelekezo kuweka mpango mkakati wa kuwezesha kampuni hiyo kuwa na urari chanya ili kukidhi mataakwa ya sheria na kuiwezesha kuuza hisa kwa umma na kuorodheshwa katika Soko la Hisa kwa mafanikio.</p> <p>(v) Kampuni za Raha Limited, Smile Communications Tanzania Limited na Seacom Tanzania Limited (Seacom) Kampuni hizi zimewasilisha maombi ya kupata msamaha wa kukidhi mataakwa ya Sheria ya EPOCA kwa kuwa kampuni hizi kwa sasa zinapata hasara. Kampuni hizi zimepewa mwongozo kuwa zinaweza kutekeleza Sheria ya EPOCA kwa kuuza hisa kwa umma na kuorodheshwa katika Soko la Hisa kupitia dirisha la Kukuza na Kuendeleza Kampuni Changa na zinazokua yaani <i>Enterprise Growth Market Segment (EGM)</i>. Serikali itaendelea kusimamia utekelezaji wa Sheria ya EPOCA kwa lengo la kuwezesha Wataanzania kushiriki katika uwekezaji kwenye Sekta ya mawasiliano, kwa mujibu wa Sheria na Kanuni za Uuzaji wa Hisa kwa Umma.</p>
2.	<p>Mwendendo wa Viwango vya Riba na Mfumuko wa Bei Bunge liliiazimia kwamba, Serikali iangalie gharama za uendeshaji wa mabanki ili kuhakikisha kwamba, viwango vya riba vinaendana na mfumuko wa bei.</p>	<p>Benki kuu ya Tanzania inatambua kwamba ongezeko la gharama za uendeshaji kwa mabanki na taasisi za fedha huchochea ongezeko la riba za mikopo. Gharama hizi hubebwa na wateja wanaokopa katika mabanki, hali inayopelekea kushuka kwa uhitaji wa mikopo ambayo ni kichocheo cha ukuaji wa shughuli mbalimbali za kiuchumi.</p> <p>Aidha gharama hizi zinajumuisha upatikanaji wa fedha za kukopesha pamoja na gharama za kiendeshaji. Kwa kuzingatia umuhimu wa upatikanaji wa fedha kwa ajili ya kukopesha (<i>loanable funds</i>), Benki kuu imeendelea kutekeleza sera ya fedha inayolenga kuhakikisha kuwa kuna kiwango cha kutosha cha ukwasi kinachoendana na mahitaji ya shughuli mbalimbali za kiuchumi. Pamoja na utekelezaji wa sera madhubuti ya fedha, mwezi Julai 2021, Benki kuu ilichukua hatua za ziada za kisera ikiwemo kuanzisha mkopo maalumu wa shilingi trilioni moja kwa benki na taasisi za fedha kwa riba ya asilimia 3, ili ziweze kukopesha wawekezaji kwenye sekta ya kilimo kwa riba isiyozidi asilimia 10. Pia Benki kuu iliitoa punguzo la sehemu ya amana zinazotakiwa kuwekwa na benki za biashara kisheria katika Benki kuu (<i>SMR</i>), kwa benki zitakazotoa mikopo kwa shuguli za kilimo kwa riba isiyozidi asilimia 10. Benki kuu pia iliweka ukomo wa riba inayotolewa kwa amana za makampuni ya simu yanayotoa huduma za kifedha katika benki za biashara (<i>trust accounts</i>) kwa kuhakikisha kuwa riba hizi hazizidi riba ya amana za akiba kwa benki husika. Vilevile Benki kuu iliigeza sharti la kuanzisha biashara ya uwakala wa benki kutoka kuwa na uzoefu wa miezi 18 kwenye biashara na kumtaka mwombaji awe na kitambulisho au namba ya NIDA pekee. Hatua hizi zinalenga kuhakikisha kuwa benki za biashara zinapata fedha kwa ajili ya kukopesha kwa gharama nafuu na hivyo kumpunguzia mkopaji mzigo kupitia riba za mikopo.</p> <p>Vilevile benki imechukua hatua za ziada ikiwemo kushawishi benki za biashara kutumia zaidi mifumo ya kiteknolojia katika kuendesha shughuli zao ili kupunguza ulazima wa kujiri wafanyakazi wengi. Katika kuhakikisha kuwa hili linafanyika, Benki Kuu kupitia sekula yake ya mwezi Januari 2021 iliagiza benki kuhakikisha uwiano wa gharama za uendeshaji na mapato hauzidi asilimia 55. Kwa muktadha huu benki za biashara zilitakiwa pia kutengeneza mpango mkakati utakaoainisha namna watakatavyo punguza gharama za uendeshaji ili kuwawezesha kufikia kiwango cha uwiano kinachohitajika. Sambamba na hili Benki kuu iliweka zuio la kutoa gawio kwa wanahisa na bonasi kwa wafanyakazi wa mabanki na taasisi za fedha zenye uwiano wa gharama kwa mapato juu ya ukomo wa asilimia 55</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
		<p>au uwiano wa mikopo chechefu wa zaidi ya ukomo wa asilimia 5.</p> <p>Aidha, Benki kuu ilielekeza benki na taasisi za fedha kuendelea kutekeleza mikakati ya kupunguza mikopo chechefu na kupunguza uwiano wa mikopo chechefu (<i>non-performing loans ratio</i>) hadi kiwango kinachokubalika cha chini ya asilimia 5. Ikumbukwe kuwa mikopo chechefu imekuwa moja kati ya vyanzo vya ongezeko la riba, kwa kuwa benki hutakiwa kuweka tengo maalumu kwa ajili ya kufidia mikopo inayoshindwa kurejeshwa na wakopaji. Vilevile benki zimeendelea kusisitizwa kutumia kanzidata ya taarifa ya wakopaji ili kuepuka kutoa mikopo kwa wakopaji wasio na historia ya kurejeshwa mikopo yao.</p> <p>Pamoja na hatua hizo Benki kuu pia imeendelea kuchukua hatua nyingine za kiseru na kiusimamizi ikiwemo kusimamia utekelezaji wa miongozo ya kumlinda mteja wa huduma za fedha na kuendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu maswala ya fedha. Hatua hizi zinalenga kuwalinda wateja kukumbana na mikopo itakayowaumiza kupitia riba kubwa au kutokana na kukosa uelewa wa kutosha kuhusu riba na maswala mengine yanayohusiana na huduma za fedha. Kutokana na hatua hizi viwango vya riba za mikopo vimeendelea kupungua japo kwa kasi ndogo kufikia wastani wa asilimia 16.18 mwaka 2022 kutoka asilimia 16.59 mwaka 2021. Aidha kasi ndogo ya kupungua kwa riba za mikopo inatokana na changamoto nyingine za kimfumo ambazo zinahitaji pia nguvu za pamoja baina ya taasisi na Serikali kama vile urasimishaji wa makazi, kuendelea kutoa vitambulisho vya taifa nk.</p>
<p>3.</p>	<p>Kushuka kwa Viwango vya Riba za Mikopo Binafsi</p> <p>Bunge liliiazimia kwamba, Serikali iweke mikakati ya kushughulikia changamoto za Sekta za Kibenki kama ilivyobainishwa ili riba ipungue na kufikia kati ya asilimia 9 hadi 12 kwa lengo la kuwezesha mikopo ipatikane wa gharama nafuu.</p>	<p>Kwa kutambua umuhimu wa wananchi kupata mikopo kwa gharama nafuu, Benki Kuu ya Tanzania imeendelea kuchukua hatua mbalimbali za kiusimamizi na kiseru kwa ajili ya kuweka mazingira wezeshi ya mabanki kutoa mikopo kwa riba nafuu. Kutokana na hili, Benki imeendelea kuchukua hatua zifuatazo ili kushusha viwango vya riba;</p> <ol style="list-style-type: none"> i. kutekeleza sera ya fedha inayolenga kusimamia ukwasi katika mfumo wa kibenki ili uendane na mahitaji halisi ya kiuchumi na hivyo kuchochea utaji wa mikopo kwa gharama nafuu; ii. kuendelea na jitihada za kutatua tatizo la mikopo chechefu, ikiwemo kuhimiza benki kuwasilisha taarifa za wakopaji pamoja na kutumia kanzidata ya taarifa za wakopaji (credit reference bureau). Matumizi ya kanzidata hii yamesaidia upatikanaji wa taarifa za wakopaji na hivyo kupunguza uwiano wa mikopo chechefu hadi kufikia asilimia 5.8 kwa mwezi Desemba 2022 ikilinganishwa na uwiano unaokubalika wa chini ya asilimia 5; iii. kuhimiza wafanyakazi wa mabanki kufuata miongozo na taratibu zilizowekwa na Jumuiya ya Mabanki nchini (TBA) ili kuhakikisha kuwa wakopaji wanakidhi vigezo wakati wa kuidhinishwa mikopo; iv. Kuhimiza benki kutumia zaidi mifumo ya kiteknolojia katika kutoa huduma na kuhakikisha kuwa uwiano wa gharama za uendeshaji na pato la benki hauzidi asilimia 55 ili kuongeza ufanisi katika uendeshaji; v. kutoa elimu kwa umma juu ya masuala ya fedha ili kumuwezesha mwananchi kufanya maamuzi sahihi kuhusu maswala ya fedha ikiwemo aina za mikopo, viwango vya riba na umuhimu wa kulipa marejesho kwa wakati; vi. kushirikisha wadau mbalimbali katika sekta ya fedha ili kutatua changamoto ikiwemo, kupanua wigo wa dhama zinazokubalika kwa ajili ya mikopo na kutafutia utatuzi wa masuala ya kisheria; vii. kuendelea na mazungumzo na benki na taasisi za fedha ili kuainisha changamoto zilizopo na jinsi ya kuzitatua, ili kuhakikisha upatikanaji wa mikopo kwa riba nafuu; viii. kuendelea kushirikiana na mamlaka zilizokasimishwa kusimamia taasisi ndogo za fedha ili kuhakikisha wateja wanahudumiwa kwa mujibu wa sheria na kanuni zilizopo. Hii ni pamoja na kuhakikisha taasisi hizi

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
		<p>haziwatozi wateja wake riba kubwa na zinazoumiza. Aidha katika kuweka msukumo katika kupunguza riba na kuchochea ongezeko la kasi ya mikopo kwa sekta binafsi, mnamo mwezi Julai 2021, Benki Kuu ilichukua hatua nyingine za kisera, ambazo ni pamoja na:</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Kupunguza kiwango cha sehemu ya amana za mabanki kinachotakiwa kuwekwa Benki Kuu kisheria kwa benki itakayotoa mikopo kwa sekta ya kilimo kwa riba isiyozidi asilimia 10 kwa mwaka. Nafuu hii italingana na kiasi cha mkopo kitakachotolewa na benki husika, lengo ilikuwa ni kupunguza riba katika mikopo na kuongeza upatikanaji wa mikopo kwa sekta ya kilimo. ii. Kulegeza masharti ya usajili wa mawakala wa benki kwa kuondoa sharti la uzoefu wa kufanya biashara la miezi 18 na badala yake waombaji wa biashara ya uwakala wa benki watatakiwa kuwa na Kitambulisho cha Taifa au Namba ya Kitambulisho cha Taifa. iii. Kuweka ukomo wa riba kwenye akaunti za makampuni ya watoa huduma za fedha kwa nija ya simu za mkononi ambapo riba itakayotolewa kwenye akaunti hizi huitazidi riba itolewayo na benki husika katika amana za akiba (<i>savings deposit rate</i>). iv. Kuanzishwa kwa mkopo maalum wa shilingi trilioni moja kwa mabanki ili yaweze kukopesha sekta ya kilimo kwa riba isiyozidi asilimia 10 kwa mwaka. v. kupunguza kiwango cha mtaji kinachotakiwa kuwekwa na benki za biashara kwa ajili ya kuweza kutoa mikopo (<i>Reduction of risk weight on loans</i>), ili kutoa fursa kwa benki za biashara kutoa mikopo zaidi kwa sekta binafsi kuliko ilivyokuwa hapo awali. <p>Kufuatia hatua zilizochochuliwa, baadhi ya mabanki yamekuwa yakitoa mikopo kwa sekta ya kilimo kwa riba isiyozidi asilimia 10, hali iliyochangia ongezeko la mikopo kwenye sekta ya kilimo kufikia asilimia 46.1 mwezi Desemba 2022, ikilinganishwa na kupungua kwa mikopo kwa asilimia 7.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2021. Wakati huohuo, riba za jumla za mikopo zimeendelea kupungua kufikia asilimia 16.06 mwezi Desemba 2022 kutoka asilimia 16.37 Desemba 2021, huku mikopo kwa sekta binafsi kwa ujumla ikiongezeka kwa asilimia 22.5 ikilinganishwa na asilimia 10 mwaka 2021.</p> <p>Aidha, ni vyema ikafahamika kuwa sera ya fedha pekee haiwezi kupelekea riba za mikopo kupungua, ni lazima iambatane na sera nzuri za kibajeti zitakazosaidia riba katika soko la fedha, kupitia hati fungani na dhamaana za Serikali kuweza kuakisi hali halisi kwenye uchungu, sambamba na mfumo wa sheria thabiti katika kutatua migogoro ya kibashara na kupunguza gharama za uendeshaji kwa ujumla.</p>
4.	<p>Utekelezaji wa Mpango wa Kuboresha Mazingira na ufanyaji wa biashara nchini (Blueprint)</p> <p>Bunge iliazimia kwamba, Serikali itekeleze kikamilifu <i>Blueprint</i> ili kuboresha mazingira ya uwekezaji na ufanyaji biashara nchini tofauti na ilivyo hivi sasa ambapo inatekelezwa kwa kusuasua. Pia, utekelezaji wa <i>Blueprint</i> utasaidia kuiwezesha sekta binafsi nchini kushiriki katika utekelezaji wa Mpango wa Tatu wa</p>	<p>Serikali inaendelea na utekelezaji wa Blueprint, utekelezaji wa BLUEPRINT ulikuwa hauendi kwa kasi iliyokusudiwa kutokana na sababu mbalimbali zikiwepo ukosefu wa rasilimali fedha na vitendea kazi. Hivi sasa tayari fedha za utekelezaji zimepatikana na utekelezaji unaendelea kwa kasi ya kuridhisha.</p> <p>Kwa tathmini iliyofanyika, utekelezaji katika marekebisho ya sheria umefikia asilimia 45.5; ufutaji au upunguzaji wa tozo, ada na faini umefikia asilimia 61; baadhi ya majukumu yanayoingiliana kama majukumu ya udhibiti wa chakula na vipodozi yaliondolewa TFDA na kuhamishiwa TBS, muingiliano uliokuwepo kati ya TMDA, TANROAD na GCLA umeondolewa kwani vibali vya kusafirisha kemikali hivi sasa vinatolewa na GCLA pekee, muingiliano majukumu yanayofanana uliokuwepo kati ya TPRI na Idara ya Mimea umeondolewa; Vituo vya Huduma za Mahali Pamoja vimeanza kuimarishwa; Idara za Biashara, Viwanda na Uwekezaji. zimeanzishwa, mifumo ya TEHAMA imeanzishwa, mfano Serikali imesanifu, kutengeneza na inasimamia Mfumo unaowezesha Mifumo mbalimbali ya Serikali kuwasiliana na kubadilishana taarifa kwa urahisi na usalama unaojulikana kama Government Enterprise</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
	Maendeleo wa Taifa.	<p>Service Bus- GovESB. Hadi kufikia Januari 20, 2023, Mifumo 50 ya Taasisi 45 inabadiilishana taarifa kupitia Mfumo huu. Mamlaka inaendelea kushirikiana Taasisi za Serikali kuunganisha Mifumo zaidi kwenye GovESB ili kufikia lengo la Mifumo yote Serikali kubadiilishana Taarifa kwa urahisi, ufanisi na usalama kupitia Mfumo huu.</p> <p>Mamlaka ya Maabara ya Mkemia Mkuu wa Serikali (GCLA) ilifuta ada 14 na kupunguza kiasi cha ada 9, Bodi ya Sukari Tanzania (SBT) ilifuta ada 16, Mamlaka ya Dawu na Vifaa Tiba (TMDA) ilifuta ada 12, Shirika la Viwango Tanzania (TBS) ilifuta ada 6, Wakala wa Usalama na Afya Mahali pa Kazi (OSHA) ilifuta ada 11 na kupunguza kiasi cha ada 4, Jeshi la Zimamoto na Uokoaji (FFR) lilipunguza ada 8.</p>
5.	<p>Serikali kuweka vipaumbele vichache kwenye mpango</p> <p>Bunge ililazimia kwamba, Serikali ianzishe utaratibu wa kuwa na vipaumbele vichache walau kila sekta na kuvikamilisha kwa zaidi ya asilimia 90, hasa vile vinavyoweza kukamilika katika mwaka mmoja.</p>	<p>Ushauri ulizingatiwa katika uandaaji wa Kitabu cha Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2023/24 kilichoithinishwa na Bunge mwezi Novemba, 2022, ambapo maandalizi yake yaliikita katika kukamilisha miradi ya vipaumbele vilivyopo kabla ya kuanza utekezaji wa miradi ya vipaumbele vipya, na hivyo kupunguza idadi ya vipaumbele katika Mpango. Hii ni kuhakikishakwamba Mpango wa Tatu wa Maendeleo wa Miaka Mitano (FYDP III) unatekelezwa kikamilifu kufikia mwaka 2025/26.</p>
6.	<p>Miradi ya Muda Mrefu ambayo haitekelezwi</p> <p>Bunge ililazimia kwamba, Serikali iandae na kuwasilisha Bungeni, Taarifa ya kina kuhusu utekezaji wa miradi yote ya kimkakati ya muda mrefu na namna itakavyotekelezwa katika muda wa kati na mrefu.</p>	<p>Wizara ya Fedha na Mpango imejipanga kufanya vikao vya Kimkakati na Sekta kwa ajili ya kuandaa taarifa husika, ambapo vikao vya awali katika Wizara ya Fedha na Mpango na Wizara ya Uwekezaji, Viwanda na Biashara vimekwishaanza. Taarifa ya vikao hivyo Pamoja na vingine vilivyopangwa pindi itakapokamiliika itawasilishwa Bungeni kama kama ilivyoaziwa</p>
7.	<p>Fedha kwa ajili ya Utekezaji wa Malengo ya Mpango wa Maendeleo</p> <p>Bunge ililazimia kwamba, Serikali iandae na kutumia njia nyingine za kugharamia mpango kama matumizi ya Hati Fungani ya Miundombinu "Infrastructure Bond" ili fedha zipatikane kwa ajili ya matumizi ya maendeleo.</p>	<p>Serikali kwa kutambua umuhimu wa utekezaji wa miradi ya maendeleo kwa kutumia vyanzo mbadala kama vile municipal bonds, blue bonds, corporate bonds, micro saving bonds, lease financing, risk financing bond, Infrastructure bond imeandaa Mkakati wa Kugharamia Miradi ya Maendeleo kwa Kutumia Njia Mbadala ambao unalenga kutoa mwongozo wa kutumia njia mbadala ili kugharamia miradi ya Maendeleo inayoweza kujitendesha. Mkakati huu pia utaanzisha njia mbalimbali za kugharamia Miradi ya Maendeleo; utaimarisha mfumo wa kisheria wa kusimamia miradi itakayo gharamiwa kwa njia mbadala (APF); utaongeza uwezo wa wizara, idara, taasisi za fedha na wakala katika kuandaa maandiko ya miradi na kufanya upembuzi yakinifu; na kuimarisha ufuatiliaji na tathmini ya miradi ya maendeleo.</p> <p>Katika hatua ya utekezaji wa Mkakati huo, Wizara ya Fedha na Mpango imeunda Timu ya Kitafa ya Uwezesaji wa Ugharamiaji wa Miradi ya Maendeleo kwa Kutumia Njia Mbadala (The National Facilitation Team - NFT) ambayo itakuwa na jukumu la kujengea uwezo Wizara, Idara, Taasisi, Wakala na Sekretarieti za Miko na Mamlaka za Serikali za Mitaa katika kuandaa maandiko ya miradi na kufanya upembuzi yakinifu pamoja na kuratibu uandaaji wa</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
		<p>maandiko ya Miradi itakayogharamiwa kwa njia mbadala. Hivyo Wizara, ina jukumu la kuwajengea uwezo Timu hii ili iweze kutekeleza majukumu yake kwa weledi na ufanisi. Aidha, timu hiyo imeshafanyiwa mafunzo yatahusu uelewa wa mkakati wa ugharamiaji wa Miradi ya Maendeleo kwa kutumia njia mbadala na miongozo mbalimbali iliyoandaliwa na Serikali katika kutekeleza mkakati huo na namna ya uandaji maandiko ya miradi ya maendeleo itakayogharamiwa kwa kutumiwa njia mbadala. Aidha, Timu hiyo imetoa mafunzo kwa maafisa mbalimbali kutoka kwenye halmashauri, Wizara na taasisi ambazo zilikuwa zimewasilisha miradi ambayo itatekelezwa kwa utaratibu wa APF. Kwa sasa Ofisi ya Rais TAMISEMI imekamaliza mwongozo wa kuanzisha Kampuni za kusimamia miradi ya APF (Special Purpose Vehicle -SPV). Pamoja moja na kazi zinazoendelea kufanyika, Wizara pia ipo katika hatua ya kuandaa miongozo mbalimbali ya kuwezesha matumizi ya vyanzo mbadala. Miongozo hiyo ni pamoja na Mwongozo wa Utoaji Hatifungani za Sukuk (Sukuk Bond, Hatifungani za Miundombinu (Infrastructure Bond, Hatifungani za Kijamii (social bond) na Hatifungani za Kijani (green bond).</p>
8.	<p>Utekelezaji wa Miradi ya Maendeleo kwa njia ya ubia (PPP) Bunge liliazimia kwamba,</p> <p>(i) Serikali ifanye tathmini na kubainisha sababu za msingi za kukwama kwa utekelezaji wa miradi kwa njia ya PPP ili Taifa linufaika na njia hii ya utekelezaji wa miradi ambayo ina manufaa makubwa. Wizara ya Fedha na Mipango iitische mjadala na wadau wa Sekta Binafsi ili kuangalia sababu za kukwama kwa utekelezaji wa miradi kwa njia ya PPP.</p>	<p>(i) Katika mwaka 2022/23 Serikali imefanya tathmini kupitia marejeo ya Sheria ya PPP Sura, 103 na kubaini changamoto za utekelezaji wa miradi ya PPP ambazo zinahusisha utaratibu wa kisheria na masuala ya kiuratibu. Mapendekezo ya marekebisho ya Sheria yameandaliwa na yamepata ridhaa ya Baraza la Mawaziri. Aidha, Serikali inaendelea na maandalizi ya Muswada wa marekebisho ya Sheria hiyo. Vilevile, Serikali kwa kushirikiana na Benki ya Dunia mnamo mwaka 2021 ilifanya tathmini ya Programu ya PPP na kuibua sababu mbalimbali zinazokwamisha utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa utaratibu wa PPP. Mapungufu yaliyoainishwa katika tathmini hiyo yanahitaji kuimarisha miundo ya kitaasisi kwa ajili ya kusimamia masuala ya PPP ili kuwezesha utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Wizara ya Fedha na Mipango iitisha vikao na wadau wa PPP ikiwemo Sekta Binafsi ikihusisha Sekta ya Fedha yakiwemo mabanki na mashirika ya Bima ambapo changamoto mbalimbali ziliibuliwa ikiwemo za kisheria na kiuratibu. Serikali inaendelea kuzitafutia ufumbuzi wa changamoto hizo. Vilevile, katika mwaka 2022/23 Serikali kwa kushirikiana na Benki ya Dunia ilifanya Tathmini kuhusu Sekta Binafsi nchini. Matokeo ya tathmini hiyo yataumika kuborresha mazingira ya ushiriki wa Sekta Binafsi kwenye kutekeleza miradi ya maendeleo. Wizara ya Fedha na Mipango itashirikiana na Wizara ya Uwekezaji Viwanda na Biashara, TPSF na TNBC kuitisha mjadala kujadili jinsi ya kukabiliana na changamoto zinazokwamisha utekelezaji wa miradi ya maendeleo kwa njia ya PPP.</p>
9.	<p>Sheria ya Bima kwa Wote (ii) Bunge liliazimia kwamba, Serikali ilete Muswada wa Sheria ya Bima ya Afa kwa wote "Universal Coverage Health Insurance", katika Bunge la mwezi Aprili 2022 ili sheria itakayotungwa ianze kutumika katika mwaka wa fedha 2022/23.</p>	<p>(ii) Wizara imeendelea kuratibu maandalizi ya Sheria ya Afa ambapo Muswada huo uliwasilishwa katika Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwezi Septemba, 2022. Muswada huo unatarajia kupitishwa na Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania mwezi Februari, 2023. Aidha, utekelezaji wa Sheria ya Bima ya Afa kwa Wote unatarajia kuanza tarehe 01 Julai, 2023.</p>
10.	<p>Utengaji wa Bajeti kwa ajili ya Sekta ya Kilimo Bunge liliazimia kwamba, Bajeti ya Maendeleo ya Kilimo iongezewe kutoka</p>	<p>Serikali imepokea na kufanyia kazi maazimio ya Bunge ambapo imeongeza bajeti ya Wizara ya Kilimo kutoka Shilingi Bilioni 294.1 kwa mwaka wa fedha 2021/22 hadi kufikia Shilingi Bilioni 954 kwa mwaka wa fedha 2022/23. Ongezeko hilo limeenda kusaidia uborreshaji wa huduma za ugani, pembejeo za kilimo, mbegu, pembejeo, umwagiliaji na mbolea kwa bei nafuu.</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
	<p>Shilingi Bilioni 294.1 kwa mwaka wa fedha 2021/22 hadi Shilingi Bilioni 500 kwa mwaka wa fedha 2022/23.</p> <p>Ongezeko hilo:</p> <p>(i) Likasaidie upatikanaji wa huduma za ugani, pembejeo za kilimo, mbegu, pembejeo na mbolea kwa bei nafuu; Likaboreshe huduma za umwagiliaji na ugani kwa maeneo yenye ukame.</p>	<p>Katika kutekeleza hilo, Serikali imetenga Shilingi Bilioni 150 kwa ajili ya kutoa ruzuku ya mbolea, imeongeza bajeti ya utafiti wa kilimo kutoka Shilingi Bilioni 11.63 mwaka 2021/22 hadi kufikia Bilioni 40.73 mwaka 2022/23 na imeongeza bajeti ya huduma ya ugani kutoka Bilioni 11.5 mwaka 2021/22 hadi Bilioni 14.5 mwaka 2022/23. Pia, bajeti ya umwagiliaji imeongezeka kutoka Shilingi Bilioni 51.48 mwaka 2021/22 hadi Shilingi Bilioni 361 mwaka 2022/23 na bajeti ya uzalishaji mbegu kutoka Shilingi Bilioni 10.58 mwaka 2021/22 hadi kufikia Shilingi Bilioni 43.03 mwaka 2022/23. Aidha, Serikali itaendelea kutoa kipaumbele kibajeti kwa Sekta ya Kilimo kadiri mapato ya Serikali yanavyoongezeka.</p>
<p>11.</p>	<p>Sheria ya Tathmini na Ufuatiliaji (Monitoring and Evaluation Act)</p> <p>(ii) Bunge liliazimia kwamba, katika nusu ya kwanza ya Mwaka wa Fedha 2022/23 Serikali ilete muswada wa Sheria ya Tathmini na Ufuatiliaji.</p>	<p>i. Serikali inaendelea na maandalizi ya Sera ya Ufuatiliaji na Tathmini ambapo Andiko Dhana la Sera limekamiliika. Aidha, Serikali inaendelea kukusanya maoni kutoka kwa wadau ambayo yataumika kuandaa taarifa za Utafiti wa Kizio (<i>Baseline Study</i>). Hadi Desemba 2022, ukusanyaji maoni ulikamilika kwenye Wizara, Taasisi za Umma, Bunge, Vyuo, Taasisi za Utafiti pamoja na Wadau wa Maendeleo (DPs). Ukusanyasaji maoni kutoka Tawala za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa unatarajiwa kukamilika Februari 2023. Kukamilika kwa taarifa za Utafiti wa Kizio (<i>Baseline Study</i>) ndiyo utajenga msingi wa maandalizi ya Sera ambayo inatarajiwa kukamilika Juni 2023.</p> <p>Kwa kuzingatia mapendekezo na maoni ya Bunge, Serikali inaendelea na maandalizi ya Sera ya Ufuatiliaji na Tathmini ambapo itakapokamilika itatoa muelekeo wapo kutakuwa na haja ya kuandaliwa kwa Sheria mahsusi ya Ufuatiliaji na Tathmini.</p>
<p>12.</p>	<p>Uwasilishaji wa Mapendekezo ya Mabadiliko ya Sheria ya Ushuru wa Forodha wa Afrika Mashariki</p> <p>Bunge liliazimia kwamba, iwe ni lazima sasa kwa Serikali kulishirikisha Bunge ama Kamati ya Bajeti kwa niaba ya Serikali kabla ya kuridhia mabadiliko hayo kabla hayajapitishwa na Bunge la Jamhuri ya Afrika Mashariki (EALA).</p>	<p>ii. Serikali inatekeleza suala hili ambapo mapendekezo ya mabadiliko ya Ushuru wa Forodha kwa mwaka wa fedha 2022/23 yaliwasilishwa kwenye Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Bajeti kwa niaba ya Serikali kabla ya kuwasilishwa EAC.</p>
<p>13.</p>	<p>Kuhuisa Mfuko wa Jimbo uendane na Hali ya Uchumi wa sasa</p> <p>Bunge liliazimia kwamba, Serikali ifanye marejeo ya viwango vya fedha vya Mfuko wa Jimbo ili viendane na hali ya sasa ya uchumi.</p>	<p>Serikali inaendelea kufanya mapitia ya fedha za mfuko wa Jimbo ili kuendana na hali halisi ya kiuchumi. Katika mwaka wa fedha 2022/23, Serikali imetenga bilioni 15.99 kwa ajili ya mfuko wa Jimbo. Kiasi hicho kimeongezeka kutoka shilingi bilioni 11 za mwaka wa fedha 2021/2022. Aidha, Serikali inatarajia kufanya mapitia ya mfuko wa jimbo kwa kuzingatia takwimu za sensa ya 2022</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
14.	<p>Uanzishwaji wa Ofisi ya Mpokeaji na Mshughulikiaji wa Malalamiko ya Kodi (Tax Ombudsman)</p> <p>Bunge ililizimia kwamba, Ofisi ya Mpokeaji na Mshughulikiaji wa Malalamiko ya Kodi (Tax Ombudsman) ianzishwe kabla ya Juni, 2022 ili iweze kushughulikia malalamiko ya kodi ambayo ilianzishwa kwa ajili yake.</p>	<p>Wizara imeshaandaa ofisi na kubaini watumishi wa kuanzisha ofisi hiyo. Tunashughulikia kupata vibali vya uhamisho wa watumishi hao kutoka kwa Katibu Mkuu, UTUMISHI</p>
15.	<p>Daraja la Tanzania Dar es Salaam na Barabara Unganishi</p> <p>Bunge ililizimia kwamba, Serikali iangalie uwezekano wa Daraja hilo kuwa la kulipia, yaani Toll Bridge ili lisaidie kurejesha fedha za mkopo zilizotumiwa kujenga daraja hilo kama ambavyo inafanyika kwa Daraja la Kigamboni.</p>	<p>Serikali ilipokea mapendekezo ya Kamati ya Kudumu ya Bunge la Bajeti na kuyafanyia kazi. Miradi ya Ujenzi wa Daraja la Tanzania imeitelezwa kwa taratibu mbili tofauti ambazo ni utaratibu wa Mikopo ya riba nafuu kutoka kwa Wabia wa Maendeleo na utaratibu wa Public Private Partnership (PPP) mtawalia.</p> <p>Kufuatia utaratibu wa utekelezaji wa PPP mwekezaji hupata fedha zake alizowekeza pamoja na faida kutokana na tozo. Hivyo, Daraja la Kigamboni lililojengwa kwa utaratibu wa PPP linaendelea kutumika ambapo watumiaji wanalazimika kulipa tozo. Aidha, Daraja la Tanzania liliujengwa kwa fedha za mkopo wa riba nafuu kutoka kwa washirika wa Maendeleo linaendelea kutumika bila tozo kwa watumiaji wake na Serikali ina wajibu wa kurejesha Mkopo na Riba kulingana na Masharti ya Mkataba uliopo kama ilivyokuwa ikifanya kwenye miradi mbalimbali iliyotekelezwa nchini chini ya utaratibu wa Mikopo.</p>
16.	<p>Stempu za Kodi za Kielektroniki (Electronic Tax Stamp – ETS)</p> <p>Bunge ililizimia kwamba, Serikali iwasilishe kwenye Kamati ya Uongozi:</p> <p>(i) Maelezo kuhusu msingi wa kumuongezea muda wa mwaka mmoja, mzabuni kwa huduma ya stempu za kielektroniki; na</p> <p>Mpango wa Mamlaka ya Mapato kuchukua na kuendesha mfumo huo badala ya kutafuta mzabuni mwingine.</p>	<p>Serikali kupitia Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) iliiongeza Mkataba wa mwaka mmoja kwa Mzabuni ya huduma ya stempu za kielektroniki (SICPA) ili kuiwezesha TRA kusimamia vizuri kipindi cha mpito (<i>have a smooth transition</i>) ili kuhakikisha usimamizi wa ushuru wa bidhaa unaendelea kuwa thabiti na endelevu. Pande zote mbili (yaani TRA na Mtoa Huduma – SICPA SA) zilikubaliana kuongeza kipindi cha mkataba kwa mwaka mmoja yaani toka tarehe 15 Januari 2022 hadi 14 Januari 2023 ili kuiwezesha TRA kujipanga vyema ikiwemo kutangaza zabuni ya kupata mshindani bora zaidi au pia kufanya tathmini ya namna bora ya kuendesha mfumo huu.</p> <p>Mpango wa Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) kuchukua na kuendesha mfumo huu ilionekana kuwa katika kipindi tulichopo bado TRA haina uwezo (<i>capacity</i>) wala teknolojia ya kuendesha mfumo huo hivyo kuamua kendelea kumtumia Vendor atakayepatikana kupitia mchakato mpya wa Tender.</p>
17.	<p>Kuwa na Kalenda ya Kufanya Ukaguzi wa Kodi kila mwaka (Tax Audit)</p> <p>(ii) Bunge ililizimia kwamba, Serikali ijiri watumishi wa kutosha kwa Mamlaka ya Mapato ili ukaguzi ufanyike</p>	<p>Katika kuondokana na upungufu wa watumishi, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) ilipata kibali cha kuajiri watumishi 2100. Zoezi la kuajiri watumishi wapa linaendelea hatua kwa hatua na hivi karibuni Mamlaka ya Mapato imepokea idadi ya watumishi 1548 na wengine zaidi ya 400 wako katika hatua ya usaili.</p> <p>Hivyo, utaratibu huu wa kuongeza watumishi hatua kwa hatua unasaidia kuongeza idadi ya kaguzi (<i>Tax Audit</i>) zinazofanywa na TRA. Kwa mfano, katika kipindi cha nusu mwaka wa fedha 2022/2023, kaguzi zipatazo 6,865</p>

NA.	HOJA	UTEKELEZAJI
	kila mwaka badala ya miaka mitatu.	zilifanyika ukilinganisha na kaguzi 5,856 kwa kipindi kama hicho kwa mwaka wa fedha 2021/2022.
18.	<p>Mahitaji ya Fedha za Dharura kwa ajili ya Ukarabati wa Barabara vijijini zilizoharibika kwa Mvua zinazosimamiwa na Wakala wa Barabara Vijijini.</p> <p>Bunge liliazimia kwamba, Serikali itenge katika Bajeti ya mwezi wa pili walau Bilioni 60 na mwezi Machi Bilioni 50 na kuzipeleka kwa Wakala wa Barabara vijijini ili kuwaondolea wananchi adha kubwa ya miundombinu ya barabara</p>	<p>Kutokana na uwepo wa changamoto kubwa ya uharibifu wa barabara nchini hasa msimu wa mvua, Serikali iliamua kuanzisha vyanzo vingine kwa ajili ya ujenzi na matengenezo ya barabara ambapo katika mwaka wa fedha 2020/21 chanzo kikuu cha ujenzi na matengenezo ya barabara ilikuwa ni Mfuko wa Barabara kwa kutenga Shilingi 275,034,159,000.00. Katika mwaka wa fedha 2022/23, Serikali imeongeza fedha hadi kufikia kiasi cha shilingi 710,316,035,200.00 ikiwa ni fedha za ndani. Kati ya fedha hizo, Shilingi 257,038,486,200.00 ni Mfuko wa Barabara, Makusanyo ya Shilingi 100 ya mafuta kiasi cha Shilingi 325,777,549,000.00 na Shilingi 127,500,000,000.00 kutoka Mfuko Mkuu wa Serikali (Jimbo). Aidha, hadi kufikia Desemba, 2022 kiasi kilichotolewa ni shilingi 236,526,733,981.22. Hata hivyo, Serikali inaendelea na usanifu wa miradi mbalimbali ikiwemo kazi za barabara nchini kupitia mradi wa TACTIC na RISE.</p>

Kiambatisho B

UHAMISHO WA FEDHA NDANI NA NJE YA FUNGU KWA MWAKA WA FEDHA 2021/2022

JINA LA FUNGU	FUNGU NA.	BAJETI ILIYOTENGWA 2021/22	UHAMISHO NDANI YA FUNGU	UHAMISHO KATI YA MAFUNGU	% UHAMISHO NDANI YA FUNGU	% YA UHAMISHO KATI YA MAFUNGU
Teachers Service Commission	2	6,608,202,000.00	816,835,000.00	112,013,800.00	12.36	1.70
National Land Use Planning Commission	3	979,822,000.00	138,058,834.00	870,726,577.62	14.09	88.87
Records and Management Department	4	1,500,000,000.00	187,933,661.00	13,748,484.02	12.53	0.92
National Irrigation Commission	5	1,638,184,000.00	685,371,239.00	445,621,524.00	41.84	27.20
Msajili wa Hazina	7	57,229,786,000.00	3,040,232,342.90	6,562,152,983.13	5.31	11.47
Joint Finance Commission	10	2,048,142,000.00	273,574,770.00	70,962,828.44	13.36	3.46
Ofisi ya Raisi - Uwekezaji	11	3,229,915,000.00	331,770,000.00		10.27	0
Judicial Service Commission	12	2,700,000,000.00	306,187,500.00		11.34	0
Financial Intelligence Unit	13	2,915,586,000.00	330,343,580.00	664,228,000.00	11.33	22.78
Kikosi cha Zimamoto na Uokoaji Commission for Mediation and Arbitration	14	18,604,379,000.00	1,386,547,680.02	(2,052,745,493.00)	7.45	-11.03
Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali	15	1,902,150,000.00	387,342,500.00	295,702,695.30	20.36	15.55
Tume ya UNESCO	16	5,022,981,000.00	795,659,400.00		15.84	0
Office of the Solicitor General	18	1,532,293,000.00	217,474,244.27	165,000,000.00	14.19	10.77
Hazina	19	9,473,018,000.00	1,174,000,000.00	681,237,427.65	12.39	7.19
Public Debts and General Services	21	652,403,941,000.00	121,028,224,953.86	(477,995,581,748.52)	18.55	-73.27
Accountant General Department	22	10,664,243,143,000.00	377,546,025,972.90	(284,813,610,904.93)	3.54	-2.67
The Tanzania Cooperative Development Commission	23	38,551,734,000.00	4,799,020,440.00	985,224,591.10	12.45	2.56
Waziri Mkuu	24	6,549,009,000.00	1,273,236,799.00		19.44	0
Makamu wa Rais	25	9,856,951,000.00	659,400,160.00	4,359,863,624.25	6.69	44.23
Msajili wa Vyama vya Siasa	26	7,734,965,000.00		4,196,000,000.00	0.00	54.25
Wizara ya Mambo ya Ndani - Polisi	27	19,160,370,000.00	281,054,478.01	574,032,697.00	1.47	2.99
	28	247,589,548,000.00	11,982,198,015.65	58,146,261,731.29	4.84	23.48

JINA LA FUNGU	FUNGU NA.	BAJETI ILIYOTENGWA 2021/22	UHAMISHO NDANI YA FUNGU	UHAMISHO KATI YA MAFUNGU	% UHAMISHO NDANI YA FUNGU	% YA UHAMISHO KATI YA MAFUNGU
Wizara ya Mambo ya Ndani - Magereza	29	88,363,884,000.00	599,000,000.00	1,167,697,223.86	0.68	1.32
Ofisi ya Makamu wa Rais	31	6,364,778,000.00	315,262,525.95	3,486,784,149.63	4.95	54.78
Ofisi ya Rais- Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora	32	15,083,845,000.00	1,290,589,345.04	9,625,146,581.94	8.56	63.81
Sekretariat ya Maadili	33	4,702,825,000.00	367,169,640.70	42,218,097.80	7.81	0.90
Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki	34	167,937,219,000.00	9,229,128,318.25	(101,840,093,382.67)	5.50	-60.64
The National Prosecutions Services	35	12,068,944,000.00	2,118,234,033.00	7,309,476,840.65	17.55	60.56
Ofisi ya Waziri Mkuu	37	12,729,156,000.00	1,271,786,918.81	3,175,683,995.42	9.99	24.95
Ulinzi	38	322,451,238,000.00		85,714,858,436.70	0.00	26.58
National Service	39	128,896,107,000.00		31,126,763,318.00	0.00	24.15
Mahakama	40	57,774,382,000.00		5,182,712,612.00	0.00	8.97
Wizara ya Katiba na Sheria	41	5,865,271,000.00	1,038,184,464.00		17.70	0
Mfuko wa Bunge	42	98,670,144,000.00	1,215,000,000.00		1.23	0
Wizara ya Kilimo, Mendeleo ya Ufugaji na Uvuvi - Sekta ya Kilimo	43	21,630,786,000.00	1,869,668,422.00	176,471,332,589.54	8.64	815.83
Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji -Viwanda	44	5,119,373,000.00	1,649,252,340.00	1,621,296,000.18	32.22	31.67
Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi	45	54,838,739,000.00		1,064,978,697.00	0.00	1.94
Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia	46	33,260,184,000.00	21,063,397,322.58	26,563,230,942.87	63.33	79.86
Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi	48	33,918,651,000.00	5,047,524,940.00	1,676,111,046.10	14.88	4.94
Wizara ya Maji na Umwagiliaji	49	15,972,209,000.00	3,159,193,099.56	46,805,285,875.97	19.78	293.04
Wizara ya Fedha na Mipango	50	37,600,514,000.00	7,789,214,976.34	14,706,917,521.81	20.72	39.11
Wizara ya Mambo ya Ndani	51	7,299,083,000.00	857,609,185.68	3,782,633,875.55	11.75	51.82
Wizara ya Afya	52	252,523,260,000.00	24,346,956,151.00	7,962,567,784.72	9.64	3.153
Wizara ya Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wanawake na Makundi Maalum	53	15,740,257,000.00	1,945,205,030.00	2,721,034,586.83	12.36	17.29

JINA LA FUNGU	FUNGU NA.	BAJETI ILIYOTENGWA 2021/22	UHAMISHO NDANI YA FUNGU	UHAMISHO KATI YA MAFUNGU	% UHAMISHO NDANI YA FUNGU	% YA UHAMISHO KATI YA MAFUNGU
Tume ya Haki za Binadamu na Utawala Bora	55	3,850,280,000.00	423,366,285.00	8,636,136.37	11.00	0.22
Ofisi ya Rais - TAMISEMI	56	11,373,154,000.00	1,343,650,030.21	9,678,941,957.59	11.81	85.10
Wizara ya Ulinzi na Usalama	57	9,944,345,000.00	1,298,577,982.00		13.06	0
Wizara ya Nishati	58	15,025,821,000.00	1,707,345,739.00	19,021,979,201.37	11.36	126.6
Law Reform Commission	59	2,424,009,000.00	205,133,300.00	12,606,276.28	8.46	0.52
Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji - Biashara na Uwezekaji	60	1,470,091,000.00	224,524,670.00	840,000,000.00	15.27	57.14
Tume ya Uchaguzi	61	4,970,031,000.00	778,417,687.00	422,756,900.00	15.66	8.51
Ministry of Works, Transport and Communication - Transport	62	27,070,944,000.00	1,583,857,000.00	119,974,954,269.24	5.85	443.19
Ministry of Livestock Development and Fisheries-Fisheries	64	10,630,411,000.00	1,976,627,628.34	1,393,068,659.86	18.59	13.10
Ofisi ya Waziri Mkuu - Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu	65	4,762,636,000.00	883,041,480.00	1,501,022,460.78	18.54	31.52
Sekretariat ya Ajira Utumishi wa Umma	67	2,151,577,000.00	252,739,218.94	1,038,485,000.00	11.75	48.27
Ministry of Works, Transport and Communication - Communication	68	2,960,835,000.00	1,149,503,010.00	6,608,134,733.62	38.82	223.18
Wizara ya Maliasili na Utalii	69	265,321,860,000.00	4,036,052,184.00	(75,597,393.47)	1.52	-0.03
Sekretariat ya Mkoa wa Arusha	70	33,870,251,000.00	365,768,124.00	4,349,155,687.07	1.08	12.84
Sekretariat ya Mkoa wa Pwani	71	35,014,426,000.00	827,184,525.05	965,618,622.88	2.36	2.76
Sekretariat ya Mkoa wa Dodoma	72	42,285,770,000.00	529,149,000.00	7,990,000,784.65	1.25	18.9
Sekretariat ya Mkoa wa Iringa	73	22,708,942,000.00	1,343,133,874.88	3,806,218,177.72	5.91	16.76
Sekretariat ya Mkoa wa Kigoma	74	19,681,566,000.00	343,469,192.00	866,373,244.89	1.75	4.40
Sekretariat ya Mkoa wa Kilimanjaro	75	26,907,000,000.00	737,938,460.88	7,532,261,078.44	2.74	27.0
Sekretariat ya Mkoa wa Mtwara	80	27,576,925,000.00	744,343,706.25	564,644,677.90	2.70	2.05
Sekretariat ya Mkoa wa Mwanza	81	35,938,070,000.00	950,371,000.00	17,563,398,402.94	2.64	48.87
Sekretariat ya Mkoa wa Ruvuma	82	23,217,115,000.00	7,022,334,232.00	4,773,594,529.00	30.25	20.56
Sekretariat ya Mkoa wa Shinyanga	83	23,167,965,000.00	289,491,230.00	5,343,831,071.42	1.25	23.07
Sekretariat ya Mkoa wa Singida	84	19,384,977,000.00	330,905,195.72	3,292,672,676.19	1.71	16.99

JINA LA FUNGU	FUNGU NA.	BAJETI ILIYOTENGWA 2021/22	UHAMISHO NDANI YA FUNGU	UHAMISHO KATI YA MAFUNGU	% UHAMISHO NDANI YA FUNGU	% YA UHAMISHO KATI YA MAFUNGU
Sekretariet ya Mkoa wa Tabora	85	26,212,303,000.00	362,773,350.00	4,905,093,575.89	1.38	18.71
Sekretariet ya Mkoa wa Tanga	86	35,219,246,000.00	493,127,757.04	5,898,168,999.22	1.40	16.75
Sekretariet ya Mkoa wa Kagera	87	27,110,788,000.00	106,454,000.00	14,243,972,746.39	0.39	52.54
Sekretariet ya Mkoa wa Dar es Salaam	88	110,872,844,000.00	1,594,030,509.32	30,111,568,724.73	1.44	27.16
Sekretariet ya Mkoa wa Songwe	90	15,921,554,000.00	675,039,500.00	1,115,486,491.22	4.24	7.01
Drug Commission and Enforcement Authority	91	6,167,415,000.00	839,632,809.00	635,061,515.00	13.61	10.30
Tume ya Taifa ya UKIMWI	92	1,212,746,000.00	192,200,000.00		15.85	0
Idara ya Uhamiaji	93	27,893,500,000.00	3,352,175,166.00	3,902,330,382.89	12.02	13.99
Public Service Commission	94	3,178,986,000.00	530,016,761.00	1,272,735,550.95	16.67	40.04
Wizara ya Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo	96	14,880,149,000.00	1,418,586,938.00	(6,641,379,860.89)	9.53	-44.63
Ministry of Works, Transport and Communication - Works	98	3,354,398,000.00	1,643,880,058.00	42,907,672,924.00	49.01	1,279.14
Ministry of Livestock Development and Fisheries - Livestock Sector	99	11,704,111,000.00	1,775,419,594.00	(528,605,258.00)	15.17	-4.52
Wizara ya Madini	100	33,335,660,000.00	3,608,977,901.39	28,257,529.00	10.83	0.08
MIKOA						
Sekretariet ya Mkoa wa Katavi	36	14,555,592,000.00	455,923,900.00	510,604,611.59	3.132	3.51
Sekretariet ya Mkoa wa Simiyu	47	16,355,252,000.00	5,645,383,542.99	603,414,328.30	34.517	3.69
Sekretariet ya Mkoa wa Njombe	54	20,502,082,000.00	499,316,714.78	1,913,169,443.86	2.435	9.33
Sekretariet ya Mkoa wa Geita	63	22,811,909,000.00	653,776,748.83	1,584,635,090.42	2.866	6.95
Sekretariet ya Mkoa wa Lindi	76	22,957,073,000.00	545,186,665.31	3,498,838,379.74	2.375	15.24
Sekretariet ya Mkoa wa Mara	77	25,510,980,000.00	719,340,422.00	5,816,693,030.79	2.820	22.80
Sekretariet ya Mkoa wa Mbeya	78	35,455,966,000.00	282,093,150.00	17,171,415,982.54	0.796	48.43
Sekretariet ya Mkoa wa Morogoro	79	34,168,874,000.00	599,381,735.35	4,907,229,997.74	1.754	14.36
Sekretariet ya Mkoa wa Rukwa	89	11,948,601,000.00	247,500,000.00	970,114,740.63	2.071	8.12
Sekretariet ya Mkoa wa Manyara	95	18,881,177,000.00	999,955,456.30	6,175,741,308.00	5.296	32.71
		14,372,205,175,000.00	669,399,965,718.10	122,453,000.00	4.658	0.00085